

Broșură intergenerațională despre tranziția la democrație

Vocile libertății: O colecție de
mărturii ale unor oameni care
au trăit tranziții către
democrație

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

Finanțat de Uniunea Europeană. Părerile și opiniile exprimate aparțin exclusiv autorului/autorilor și nu reflectă neapărat opiniile Uniunii Europene sau ale Agenției Executive Europene pentru Educație și Cultură (EACEA). Nici Uniunea Europeană, nici EACEA nu pot fi trase la răspundere pentru acestea.

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

Proiect

Ties of Freedom – Intergenerational exchange as a strategy to promote democratic values

Finanțare

Uniunea Europeană – Programul CERV

Parteneri

EaSI - coordonator

Afeji

Baketik

Aproximar

Transcena

Gal Meridaunia

Autori

Daria-Alexandra Badescu	Coline Fertin
Sebastian Vasilescu	Samia Feddag
Beatrice Iordache	Quentin Gamon
Mihaela Săsărman	Maiden Maraña
Georgia Chaves	Angela Maria Loporchio
Joana Portugal	Ainhoa Azkarate

Data publicării

Aprilie 2026

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

Dorim să le mulțumim călduros celor optzeci și patru de persoane care și-au împărtășit cu generozitate istoriile personale în timpul celor șapte sesiuni de povestiri din cadrul proiectului Ties of Freedom. Deși această broșură poate prezenta doar o selecție a acestor narațiuni, sincera noastră recunoștință se extinde fiecărui participant, deoarece vocile colective ale acestora au fost fundamentul esențial al resursei educaționale de față.

Suntem profund recunoscători pentru curajul dumneavoastră de a reține amintiri adesea dificile și profund personale - multe dintre ele fiind împărtășite aici pentru prima dată - pentru a asigura că valorile libertății și drepturilor omului sunt transmise generației următoare. Rupând ani de tăcere și angajându-vă în acest dialog intergenerațional, le-ați oferit tinerilor o fereastră neprețuită către trecut și o înțelegere clară a motivului pentru care a fost atinsă democrația și de ce trebuie apărată activ.

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

INDEX

Lista abrevierilor	6
Introducere: Ties of Freedom: Descrierea și obiectivele proiectului	7
Broșura intergenerațională	8
• Culegere de mărturii	9
• Cum se utilizează	10
Procese de tranziție	11
• Franța	13
• Italia	16
• Portugalia	18
• România	21
• Spania	23
Mărturii	26
• Franța	27
• Italia	36
• Portugalia	42
• România	49
• Spania	52
Concluzie	59
Bibliografie	62

Listă de abrevieri

GPRF: Guvernul Provizoriu al Republicii Franceze
SFIO: Secția franceză a Internaționalei Muncitorilor
MRP: Mișcarea Republicană Populară
PIDE: Partidul Comunist Francez
DGS: Direcția Generală de Securitate
MAE: Mișcări ale Forțelor Armate
PREC: Proces revoluționar în curs de desfășurare
FSN: Frontul Salvării Naționale
ETA: Țara Bascilor și Libertatea
PSOE: Partidul Socialist Muncitoresc Spaniol
PCE: Partidul Comunist din Spania

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

INTRODUCERE

Ties of Freedom: Descrierea și obiectivele proiectului

Această Broșură Intergenerațională a fost creată în cadrul proiectului „Ties of Freedom”, finanțat de Uniunea Europeană. Proiectul răspunde evoluțiilor recente din contextul politic internațional, care relevă faptul că democrația se află sub o presiune tot mai mare în multe părți ale lumii.

Provocările care provin atât din afara Uniunii Europene, cât și din statele sale membre demonstrează că UE nu este imună la tendințele care slăbesc sistemele democratice. În acest context, „Ties of Freedom” își propune să se bazeze pe **memoria colectivă și individuală** pentru a crește gradul de conștientizare cu privire la necesitatea unui angajament continuu față de protejarea valorilor fundamentale ale UE. În acest scop, proiectul adoptă o abordare explicit intergenerațională, promovând dialogul între diferite generații.

Conținutul acestei broșuri se bazează pe contribuțiile unor persoane care au trăit direct tranzițiile democratice și care au participat în mod voluntar la sesiuni de povestiri. Prin împărtășirea experiențelor lor personale, acești participanți au ajutat generațiile mai tinere să înțeleagă mai profund cum era viața înainte de instaurarea sistemelor democratice. Mărturiile lor oferă perspective valoroase asupra realităților sociale, politice și personale ale regimurilor autoritare și totalitare.

„Ties of Freedom” se concentrează pe procesele de tranziție de la regimurile autoritare la democrație, evidențiind lecțiile care rămân relevante și astăzi. Prin păstrarea și împărtășirea acestor povești, proiectul își propune să încurajeze reflecția asupra modului în care a fost atinsă **democrația** și de ce trebuie apărată activ. Procedând astfel, broșura contribuie la consolidarea conștientizării valorilor europene cheie, cum ar fi democrația, statul de drept și drepturile fundamentale.

Printr-o abordare colaborativă și intergenerațională, acest proiect promovează memoria europeană ca o responsabilitate vie și comună, reunind vocile diferitelor generații pentru a apăra și proteja fundamentele democratice ale viitorului nostru.

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

BROȘURA INTERGENERAȚIONALĂ

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

Colecție de mărturii

Broșura Intergenerațională nu ar fi fost posibilă fără contribuția persoanelor care au fost de acord să participe și să își împărtășească poveștile în timpul sesiunilor de povestiri. Deși această broșură include doar o parte din mărturiile lor, toți participanții au contribuit la crearea acestei resurse educaționale.

Un total de **optzeci și patru** de persoane au participat la cele șapte sesiuni de povestiri desfășurate în cadrul proiectului, dintre care 70% erau femei. La momentul împărtășirii mărturiilor, toți participanții locuiau într-una dintre țările partenere implicate în proiect, deși unii aveau țări de origine diferite. Această diversitate a oferit perspective valoroase asupra proceselor de tranziție și a experiențelor de viață legate de regimurile autoritare, dincolo de cele ale țărilor europene participante, combinând aceste perspective cu mărturii legate de călătoriile migratorii.

Unele dintre poveștile împărtășite și prezentate în acest document se referă la momente deosebit de dificile din viața participanților. Din acest motiv, sesiunile au fost concepute pentru a crea spații caracterizate de încredere și respect. Pe măsură ce conversațiile s-au dezvoltat, participanții au început treptat să-și povestească propriile experiențe, permițând discuțiilor să se desfășoare într-un mod natural și spontan. Aceste momente au fost adesea profund emoționante atât pentru participanți, cât și pentru facilitatori, iar pe parcursul sesiunilor s-a acordat o atenție deosebită menținerii unui mediu sigur și de susținere. Ori de câte ori discuțiile au devenit intense din punct de vedere emoțional, s-au luat pauze, astfel încât participanții să poată face pauze dacă simțeau nevoia să facă acest lucru.

Atelierele au funcționat nu doar ca **spații de comemorare, ci și ca spații de recunoaștere**. În anumite contexte, tăcerea care s-a instalat în societate în timpul și după perioadele de violență motivată politic continuă să modeleze modul în care indivizii și comunitățile se raportează la trecutul lor. În acest cadru, unii participanți au întâmpinat dificultăți în a-și structura sau articula mărturiile, deoarece nu își împărtășiseră niciodată anterior experiențele cu un public. Prin urmare, activitățile au generat o gamă largă de răspunsuri.

Unii participanți au exprimat o dorință clară de a-și împărtăși experiențele, motivați de dorința de a transmite un mesaj generațiilor mai tinere. Alții au simțit disconfort atunci când și-au rețrăit anumite amintiri, alegând uneori să-și împărtășească experiențele doar în cadrul unor grupuri mai mici sau preferând să participe în principal ca ascultători.

Din acest motiv, dorim să recunoaștem efortul depus de toți cei care au participat și să le exprimăm sincerele noastre mulțumiri pentru implicare.

Cum se folosește

Această broșură este concepută în principal pentru **elevii de liceu**, precum și pentru **educatori și alte persoane interesate de subiectul tranzițiilor democratice**. Poate fi folosită ca o resursă introductivă pentru a explora experiențele istorice ale tranziției către democrație și pentru a încuraja reflecția asupra valorilor care susțin societățile democratice. Mărturiile colectate în această publicație oferă oportunități de a lucra asupra unor teme precum empatia, recunoașterea, memoria și apărarea drepturilor omului, susținând discuțiile despre modul în care valorile democratice sunt experimentate și transmise de la o generație la alta.

Broșura poate servi, de asemenea, ca resursă complementară sesiunilor incluse în Toolkitul Democratic Talks, dezvoltat în cadrul proiectului Ties of Freedom. Mărturiile individuale pot fi folosite ca material stimulat în cadrul diferitelor activități propuse în aceste module, contribuind la fundamentarea discuțiilor în experiențe din viața reală. Deși unele mărturii pot fi potrivite și pentru un public mai tânăr, se recomandă ca educatorii să selecteze cu atenție fragmentele care vor fi utilizate, deoarece anumite povești abordează experiențe dificile care pot necesita contextualizare atunci când se lucrează cu copiii.

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

PROCESELE DE TRANZIȚIE

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

Procesul de tranziție

Un **proces de tranziție** se referă la setul de transformări politice, sociale și instituționale prin care o societate trece de la un regim autoritar sau dictatorial la un sistem democratic. Aceste procese sunt rareori imediate sau liniare; în schimb, ele se desfășoară în timp și sunt modelate de tensiuni, negocieri, conflicte și continuități cu regimul anterior. O tranziție implică nu numai schimbări în structurile politice, ci și o redefinire a drepturilor, libertăților și formelor de participare politică.

Astfel de procese implică o gamă largă de actori, inclusiv **mișcări sociale, sindicate, partide politice, elitele economice și instituțiile statului**, precum și influența **contextului internațional**. Presiunea socială și revendicările populare joacă adesea un rol decisiv în impunerea schimbărilor politice, deși măsura în care tranziția reprezintă o ruptură cu sau o continuitate a fostului regim variază de la o țară la alta. În unele cazuri, tranzițiile au loc brusc în urma prăbușirii sistemului autoritar, în timp ce în altele acestea sunt modelate prin reforme graduale și negociate.

Tranzițiile ridică, de asemenea, provocări fundamentale, în special în ceea ce privește modul în care societățile abordează moștenirea represiunii, persistența sau înlăturarea structurilor autoritare și recunoașterea victimelor. Din acest motiv, procesele expuse în paginile următoare ilustrează faptul că nu există un model unic de tranziție. În schimb, fiecare caz reflectă circumstanțe istorice specifice, dinamici sociale și echilibre politice de putere.

Franța

Pentru a înțelege tranziția democratică a Franței, este necesar să ne întoarcem la contextul celui de-al Doilea Război Mondial și la **prăbușirea regimului de la Vichy**. Până în 1943, regimul începuse să slăbească pe măsură ce Rezistența internă câștiga putere, coordonată prin intermediul Consiliului Național al Rezistenței. Avansul forțelor aliate după debarcările din Normandia din vara anului 1944 a accelerat prăbușirea „Statului Francez”. Eliberarea Parisului în august 1944 a simbolizat sfârșitul efectiv al regimului de la Vichy în Franța metropolitană.

În acest context, Charles de Gaulle, liderul Franței Libere, a devenit o figură centrală în restaurarea instituțiilor republicane. A devenit șeful Guvernului Provizoriu al Republicii Franceze (Gouvernement provisoire de la République française, GPRF), care s-a instalat la Paris în august 1944. Aceasta a marcat începutul tranziției democratice, în timpul căreia Franța a trebuit să restabilească legalitatea republicană, să își asume responsabilitățile din trecut și să reconstruiască **instituții democratice stabile**. Această tranziție a avut loc în principal între 1944 și 1946 și a culminat cu instaurarea celei de-a Patra Republici.

Una dintre primele provocări ale acestei tranziții a fost restaurarea principiilor juridice și politice ale Republicii. Ordonanța din 9 august 1944 a jucat un rol important în acest proces. Aceasta a declarat actele adoptate de regimul de la Vichy invalide din punct de vedere constituțional și a reafirmat principiile fundamentale ale Republicii Franceze. Prin această decizie, Guvernul Provizoriu a rupt în mod clar trecutul autoritar și a pus bazele revenirii la un guvern democratic. În același timp, Franța s-a confruntat cu problema modului de a-i trata pe cei care colaboraseră cu ocupanții naziști.

Un proces cunoscut sub numele de **epurare (épuration)** a fost introdus pentru a-i sancționa pe cei responsabili de colaborare, atât politic, cât și judiciar. Acest proces a luat diferite forme. Imediat după Eliberare, au avut loc acte de represalii spontane în ceea ce a fost adesea numită „epurarea sălbatică”. Ulterior, un proces juridic mai organizat a fost desfășurat de stat prin procese și sancțiuni judiciare. Deși controversate, aceste măsuri au contribuit la restabilirea legitimității morale și politice a Republicii după ani de ocupație și regim autoritar.

Odată ce legalitatea republicană a fost restabilită, Guvernul Provizoriu a început reconstrucția instituțiilor democratice. În octombrie 1945, cetățenilor francezi li s-a cerut, printr-un referendum, să respingă instituțiile celei de-a Treia Republici și să aleagă o Adunare Constituantă responsabilă de elaborarea unei noi constituții. Rezultatul a arătat o dorință puternică de a reînnoi sistemul politic. Legea constituțională din 2 noiembrie 1945 a organizat provizoriu puterile publice în timp ce noua constituție era în curs de elaborare. Dezbaterile din această perioadă au fost intense, în special cu privire la echilibrul de putere dintre instituții, rolul Parlamentului și locul executivului. Un prim proiect de constituție a fost respins prin referendum în mai 1946, demonstrând cât de complex a fost să se ajungă la un acord cu privire la conceperea noului sistem politic. Un al doilea text constituțional a fost adoptat la 27 octombrie 1946, instituind a Patra Republică și creând un sistem parlamentar în care legislativul avea o autoritate semnificativă. Adoptarea acestei constituții a marcat finalizarea instituțională a tranziției democratice inițiate după Eliberare.

Tranziția democratică nu s-a limitat la reconstrucția instituțiilor politice. A fost însoțită și de reforme sociale importante, multe dintre ele inspirate de programul Consiliului Național al Rezistenței. Printre cele mai semnificative măsuri s-au numărat crearea unui sistem național de securitate socială, naționalizarea unor sectoare cheie precum energia, transporturile și sistemul bancar, precum și consolidarea drepturilor lucrătorilor. Din punct de vedere politic, perioada postbelică a fost caracterizată de o puternică diversitate ideologică. Mai multe partide politice care jucaseră un rol important în Rezistență au devenit actori centrali în noul sistem politic, inclusiv Partidul Comunist Francez, SFIO (socialiștii) și MRP (creștini-democrații). Cu toate acestea, acest pluralism s-a dezvoltat într-un context internațional în rapidă schimbare. Începutul Războiului Rece a influențat treptat dinamica politică din Franța și a introdus noi tensiuni în sistemul politic.

Deși tranziția democratică s-a concentrat în principal pe restabilirea instituțiilor și a legalității republicane în Franța, este important de menționat că experiența franceză a regimului autoritar a fost diferită de cea a altor câteva țări europene, precum România sau Spania. În Franța, regimul de la Vichy a apărut în contextul specific al înfrângerii militare și al ocupației străine în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Mai mult, legitimitatea republicană nu a dispărut niciodată complet, continuând să existe în exil prin mișcarea Franceză Liberă. Din acest motiv, tranziția postbelică poate fi înțeleasă mai puțin ca o ruptură cu un sistem autoritar de lungă durată și mai mult ca un proces de restaurare a instituțiilor republicane după un moment istoric excepțional.

Cu toate acestea, această experiență a reafirmat o înțelegere mai largă a democrației, bazată pe apărarea drepturilor fundamentale.

De-a lungul secolului al XX-lea, Franța a primit exilați politici care fugeau de dictaturi și regimuri represive. În anii 1930, a devenit un refugiu pentru persoanele care fugeau de regimurile fasciste din Europa, inclusiv antifasciști italieni și evrei germani care fugeau de persecuția nazistă. După Războiul Civil Spaniol din 1939, Franța a primit un număr mare de refugiați din Spania francistă, mulți dintre aceștia fiind inițial ținuți în condiții dificile în lagăre de internare din sudul Franței, înainte de a se integra treptat în societatea franceză. În timpul Războiului Rece, Franța a continuat această tradiție oferind azil disidenților din Blocul Estic, inclusiv scriitorilor, artiștilor și activiștilor politici. În deceniile ulterioare, țara a primit, de asemenea, persoane care fugeau de dictaturile militare din America Latină și de regimurile autoritare din alte părți ale lumii.

Această tradiție a azilului nu a fost doar umanitară, ci și politică și simbolică. Oferind protecție persoanelor private de libertăți fundamentale, Franța a căutat să-și reafirme angajamentul față de valorile democratice, cum ar fi libertatea de exprimare, pluralismul politic și respectarea drepturilor omului. Dreptul de azil este recunoscut în dreptul constituțional francez și este în conformitate cu angajamentele internaționale, cum ar fi Convenția de la Geneva din 1951 privind statutul refugiaților.

Totuși, această imagine istorică a Franței ca țară primitoare de azil a devenit mai complexă în ultimele decenii. De la sfârșitul secolului al XX-lea și în special în ultimii douăzeci de ani, politicile de imigrație și azil au devenit mai restrictive. Reformele legislative s-au multiplicat, procedurile administrative au devenit mai lungi și mai complexe, iar obținerea permiselor de ședere sau a statutului de refugiat necesită adesea perioade lungi de incertitudine. Aceste schimbări sunt legate de evoluții politice mai ample, inclusiv influența crescândă a mișcărilor de extremă dreapta și politizarea tot mai mare a problemelor de migrație.

În ciuda acestor tensiuni, Franța continuă să mențină mecanisme menite să protejeze persoanele care fug de persecuție. Prezența exilaților politici a contribuit, de asemenea, la viața democratică franceză, deoarece mulți refugiați s-au implicat în activism, susținerea drepturilor omului și în rețele internaționale. În acest sens, rolul Franței ca țară de azil rămâne o dimensiune importantă, deși uneori contestată, a identității sale democratice. Aceasta ilustrează faptul că democrația este definită nu doar de instituțiile politice, ci și de protejarea drepturilor fundamentale.

Italia

Tranziția democratică a Italiei își are rădăcinile în **prăbușirea fascismului și în dorința crescândă de libertate** care a apărut în timpul și după cel de-al Doilea Război Mondial. Din 1922 până în 1943, regimul lui Benito Mussolini a instaurat un stat autoritar bazat pe naționalism, cenzură, militarism și suprimarea opoziției politice. Libertățile civile au fost restricționate, disidența a fost reprimată, iar propaganda de stat a promovat imaginea liderului (il Duce) și idealurile războiului și ale forței naționale. La începutul anilor 1940, nemulțumirea față de regim era în creștere.

Alianța cu Germania nazistă a atras Italia într-un conflict devastator care a adus distrugere și greutate țării. Pe măsură ce bombardamentele s-au intensificat și condițiile economice s-au deteriorat, mulți italieni au început să pună la îndoială legitimitatea guvernării fasciste. În iulie 1943, Mussolini a fost înlăturat de la putere de Marele Consiliu al Fascismului și ulterior arestat. Cu toate acestea, acest eveniment nu a dus imediat la pace sau democrație. Germania nazistă a ocupat rapid nordul Italiei și a înființat un stat marionetă cunoscut sub numele de Republica Socială Italiană, plasându-l din nou pe Mussolini în fruntea sa. Țara a intrat apoi într-o perioadă de război civil caracterizată de violență și diviziune politică.

În acest context, s-a dezvoltat o puternică mișcare de rezistență. Partizani din diverse medii politice și sociale - inclusiv comuniști, liberali, catolici, monarhiști, muncitori, fermieri și cetățeni obișnuiți - s-au organizat pentru a lupta împotriva forțelor fasciste și a ocupației germane. Lupta lor nu a fost doar militară, ci și politică și simbolică, deoarece își propunea să restabilească valori precum libertatea, demnitatea, solidaritatea și suveranitatea națională. Eliberarea din **25 aprilie 1945** a marcat atât sfârșitul practic, cât și cel simbolic al dictaturii și a deschis o nouă fază în care viitorul țării avea să fie modelat din ce în ce mai mult de participarea populară și de aspirațiile democratice. Odată cu înfrângerea finală a fascismului în 1945, Italia s-a confruntat cu o întrebare fundamentală: ce fel de sistem politic ar trebui să iasă din devastarea războiului?

Pe 2 iunie 1946, italienii au fost chemați la vot într-un referendum național pentru a decide dacă țara ar trebui să rămână monarhie sau să devină republică. Pentru prima dată în istoria Italiei, femeile au participat la un vot național. Rezultatul a dus la instaurarea Republicii Italiene. Acest eveniment a reprezentat mai mult decât o simplă schimbare constituțională. A reflectat o transformare mai profundă a identității politice a Italiei. După ani de dictatură și conflict, țara a căutat să se redefinească pe baza principiilor democratice, a drepturilor civile și a suveranității populare. O Adunare Constituantă a fost aleasă pentru a elabora o nouă Constituție care să includă lecțiile învățate din experiența fascismului și a războiului.

Constituția italiană, care a intrat în vigoare la **1 ianuarie 1948**, a devenit fundamentul noii ordini democratice. Aceasta garantează libertățile fundamentale, egalitatea în fața legii și drepturi sociale importante, cum ar fi dreptul la muncă, educație și protecție socială. De asemenea, respingea războiul ca instrument de agresiune și sublinia importanța participării democratice la viața publică. Inspirată de pluralismul care caracterizase mișcarea de Rezistență, Constituția reprezenta un angajament comun de a preveni revenirea la regimurile autoritare.

Primii ani ai Republicii au fost totuși marcați de tensiuni politice și diviziuni ideologice. Structurile și mentalitățile moștenite de la regimul anterior nu au dispărut imediat, iar reconstrucția țării a necesitat atât reforme instituționale, cât și schimbări sociale și culturale mai ample. În ciuda acestor provocări, Constituția a servit drept punct de referință important și cadru pentru dezvoltarea democratică într-o perioadă de transformare profundă.

Tranziția democratică a Italiei nu s-a încheiat odată cu adoptarea Constituției. Procesul de confruntare cu moștenirea fascismului s-a dovedit complex și, în multe privințe, incomplet. Deși unii oficiali asociați cu fostul regim au fost demisi din funcțiile publice, un sistem cuprinzător de justiție tranzițională nu a fost implementat pe deplin. Drept urmare, dezbaterile despre responsabilitate și răspundere au continuat în anii următori.

De-a lungul timpului, memoria Rezistenței și a luptei antifasciste a devenit elemente centrale ale comemorărilor naționale, ale educației civice și ale discursului public. Aceste amintiri au contribuit la conturarea identității democratice a Republicii și la consolidarea valorilor asociate cu lupta împotriva dictaturii. În același timp, discuțiile despre interpretarea fascismului și a moștenirii sale au continuat în cadrul societății italiene, reflectând provocările mai ample cu care se confruntă societățile democratice atunci când se confruntă cu trecături dificile.

Pentru generațiile mai tinere, una dintre principalele provocări constă în înțelegerea faptului că democrația nu este pur și simplu o condiție dată, ci rezultatul luptelor istorice și al eforturilor colective. Tranziția italiană ilustrează faptul că democrația trebuie apărată și reînnoită în permanență. Ea depinde nu numai de instituții și cadre juridice, ci și de participarea activă a cetățenilor care își amintesc trecutul, se implică în viața publică și contribuie la modelarea viitorului. În acest sens, experiența Italiei evidențiază modul în care valorile democratice sunt susținute prin educație, dialog și responsabilitate civică de-a lungul generațiilor.

Portugalia

Pentru o mare parte a secolului al XX-lea, Portugalia a trăit sub un regim autoritar care a modelat profund viața politică, socială, economică și culturală a țării. Revoluția din **25 aprilie 1974** a marcat sfârșitul acestei dictaturi și a inițiat un proces de tranziție democratică ce a transformat Portugalia într-o democrație pluralistă integrată în spațiul european.

Dictatura portugheză era cunoscută sub numele de Estado Novo (Noul Stat) și a fost înființată oficial în 1933 sub conducerea lui António de Oliveira Salazar. A fost un regim autoritar, naționalist și conservator care a respins principiile democrației liberale, cum ar fi libertatea de exprimare, pluralismul politic și participarea civică activă.

Viața politică era strict controlată. Un singur partid era recunoscut legal, União Nacional (Uniunea Națională). Deși alegerile erau organizate, acestea nu erau nici libere, nici corecte. Cenzura prealabilă era un instrument central al represiunii, restricționând sever ziarele, cărțile, teatrul, cinematografia și muzica pentru a preveni circulația ideilor considerate ostile regimului. Poliția politică, cunoscută sub numele de Poliția Internațională și de Apărare a Statului (Polícia Internacional e de Defesa do Estado – PIDE), redenumită ulterior Direcția Generală de Securitate (DGS), era responsabilă de monitorizarea, persecutarea și reprimarea oponentilor, adesea prin arestări arbitrare, tortură și exil.

Din punct de vedere social, Portugalia era marcată de inegalități profunde. O mare parte a populației trăia în sărăcie, în special în zonele rurale și mai izolate. Accesul la educație era limitat la o minoritate privilegiată, ceea ce ducea la rate ridicate de analfabetism în comparație cu alte țări europene. Drepturile muncitorilor erau slabe, sindicatele independente erau interzise, iar grevele erau ilegale.

Pe plan internațional, Portugalia a rămas în mare parte izolată timp de decenii. Din anii 1960, această izolare s-a intensificat din cauza refuzului regimului de a acorda independența coloniilor sale africane (Angola, Mozambic, Guineea-Bissau, Capul Verde și São Tomé și Príncipe). Această poziție a dus la izbucnirea Războiului Colonial în 1961. Consumând vaste resurse umane și financiare, războiul a durat mai mult de un deceniu și a avut un impact profund asupra societății portugheze.

La începutul anilor 1970, regimul devenise din ce în ce mai fragil. Moartea lui Salazar și înlocuirea sa cu Marcelo Caetano nu au adus o reformă politică semnificativă. În ciuda unor încercări limitate de liberalizare, cunoscute sub numele de „**Primăvara Marcelistă**”, repressiunea și cenzura au continuat în mare parte.

Persistența Războiului Colonial s-a dovedit decisivă în prăbușirea regimului. Mii de tineri portughezi au continuat să fie mobilizați pentru conflicte lungi și nepopulare, confruntându-se cu riscuri serioase pentru viața lor, fără nicio perspectivă clară de victorie. Nemulțumirea a crescut, în special în rândul ofițerilor de grad mediu din forțele armate, ale căror cariere erau blocate și care puneau din ce în ce mai mult la îndoială continuarea războiului. Din acest context a apărut Mișcarea Forțelor Armate (Movimento das Forças Armadas – MFA), un grup de ofițeri militari care pledau pentru încetarea războiului, răsturnarea dictaturii și instaurarea democrației. MFA a planificat o operațiune militară pentru a înlătura regimul, bazându-se pe sprijinul tacit al unor sectoare largi ale societății portugheze.

Revoluția din 25 aprilie a avut loc în primele ore ale acelei zile, când unitățile militare au ocupat puncte strategice din Lisabona și din alte orașe, inclusiv cazărmi, aeroporturi și posturi de radio și televiziune. Populația a ieșit rapid în stradă în sprijinul soldaților, iar regimul s-a prăbușit cu puțină rezistență armată. Șeful guvernului, Marcelo Caetano, s-a predat și a fost ulterior trimis în exil.

La nivel internațional, revoluția a devenit cunoscută sub numele de „Revoluția Garoafelor”, datorită gestului simbolic al unei femei din civilă care a oferit garoafe roșii soldaților, plasându-le în țeștile puștilor lor ca simbol al speranței și rezistenței, reflectând natura în mare parte pașnică a mișcării. Această zi a marcat sfârșitul a patruzeci și opt de ani de dictatură și a deschis calea către schimbări politice și sociale profunde.

După 25 aprilie, Portugalia a intrat într-o perioadă complexă cunoscută sub numele de Procesul Revoluționar în curs (Processo Revolucionário em Curso – PREC), care a durat din 1974 până în 1976. În această perioadă, au coexistat diferite viziuni asupra viitorului țării, de la democrația liberală la modele inspirate de socialism.

Au fost adoptate măsuri structurale importante, inclusiv abolirea poliției politice, sfârșitul cenzurii, legalizarea partidelor politice și a sindicatelor și eliberarea prizonierilor politici. Coloniile Portugaliei au devenit independente între 1974 și 1975, punând capăt deceniilor de război colonial.

În 1975, au avut loc primele alegeri libere pentru o Adunare Constituantă, cu cea mai mare prezență la vot din istoria țării. Acest proces a culminat cu aprobarea Constituției din 1976, care a consacrat drepturile fundamentale, libertățile civile, votul universal și separarea puterilor în stat.

Democrația a adus schimbări profunde în viața de zi cu zi din Portugalia. Accesul la educație și asistență medicală s-a extins semnificativ, drepturile lucrătorilor au fost consolidate, iar participarea civică a devenit o caracteristică centrală a vieții publice. Libertatea de exprimare și de asociere a devenit drepturi garantate.

În 1986, Portugalia a aderat la **Comunitatea Economică Europeană** (acum Uniunea Europeană), consolidându-și integrarea politică, economică și culturală în Europa. Acest pas a simbolizat ruptura definitivă a țării cu izolarea internațională și a întărit stabilitatea sistemului său democratic.

Revoluția din 25 aprilie 1974 reprezintă un moment definitoriu în istoria contemporană a Portugaliei. Mai mult decât o schimbare de regim, ea a marcat tranziția de la o societate închisă și represivă la o țară liberă, democratică și europeană. Înțelegerea acestui proces este esențială pentru a înțelege identitatea politică și socială a Portugaliei de astăzi, precum și valoarea pe care societatea portugheză o acordă democrației, libertății și drepturilor omului.

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

România

Pentru a înțelege de ce tranziția din România a fost mai turbulentă decât cea a țărilor vecine, este necesar să luăm în considerare rigiditatea sistemului politic din anii 1980. În timp ce țări precum Polonia sau Ungaria permiteau treptat un spațiu limitat mișcărilor de opoziție, România a rămas sub un regim extrem de centralizat, în care puterea era concentrată nu doar în Partidul Comunist, ci și în autoritatea personală a lui Nicolae Ceaușescu și a familiei sale. Acest sistem a desființat efectiv organizațiile sociale independente și i-a izolat pe cetățeni unii de alții.

Regimul comunist s-a bazat pe o combinație de retorică naționalistă puternică și control politic strict. Ceaușescu a petrecut ani de zile distanțând România de Uniunea Sovietică, prezentându-se ca un apărător al independenței naționale împotriva influenței străine. Cu toate acestea, în timp, această narațiune a contribuit la izolarea politică și economică a țării. Complementar, poliția secretă a creat un climat de frică în care oamenii rareori aveau încredere chiar și în vecinii lor. În acest mediu, disidența nu era tratată pur și simplu ca un dezacord politic, ci era adesea portretizată ca o trădare a națiunii în sine. Deoarece opoziția organizată era aproape complet absentă, posibilitatea unei tranziții negociate era extrem de limitată.

Evenimentele revoluționare au început la mijlocul lunii decembrie 1989 în orașul Timișoara. Declanșatorul inițial a fost tentativa de evacuare a unui pastor maghiar, László Tókéş. Ceea ce a început ca un protest local s-a transformat rapid într-o demonstrație mai amplă împotriva regimului. Autoritățile au încercat să înăbușe protestele prin forță, dar violența nu a făcut decât să intensifice furia publică. Un moment decisiv a venit pe 22 decembrie, când armata a refuzat să continue să tragă asupra civililor. Odată ce armata și-a retras sprijinul, Ceaușescu și soția sa au fugit cu elicopterul din clădirea **Comitetului Central din București**.

Zilele următoare au fost marcate de confuzie și incertitudine politică. A apărut un vid de putere, care a fost curând umplut de Frontul Salvării Naționale (FSN). Mulți dintre membrii săi erau foști oficiali ai Partidului Comunist, care anterior căzuseră în dizgrație în fața lui Ceaușescu, dar care încă posedau experiență politică și cunoștințe despre instituțiile statului.

În această perioadă, zvonurile, dezinformarea și tensiunile politice s-au răspândit pe scară largă. Unii analiști consideră că elemente ale fostului aparat de securitate au contribuit la această atmosferă de confuzie. Deși FSN a declarat inițial că va acționa doar ca un organ de conducere temporar și nu va participa la alegeri, situația politică a evoluat diferit. În 1990, Ion Iliescu, liderul FSN, a câștigat alegerile prezidențiale.

Anii următori au fost marcați de tensiuni continue între autoritățile politice și societatea civilă. Confruntări violente cunoscute sub numele de „Mineriade” au avut loc atunci când grupuri de mineri au fost mobilizate pentru a reprima protestele împotriva guvernului. Aceste evenimente au dus la mai multe morți și sute de răniți.

Pentru mulți români, căderea regimului a adus un sentiment imediat de ușurare. Una dintre cele mai semnificative schimbări a fost sfârșitul presiunii constante de a demonstra public loialitatea față de dictatură. Oamenii au putut dintr-o dată să se adune în spații publice, să-și exprime opiniile și să critice autoritățile politice fără teama represiei imediate. În același timp, persistența fostelor elite politice în cadrul noilor instituții i-a determinat pe unii cetățeni să simtă că revoluția a fost parțial însușită de vechiul sistem. Faptul că multe crime comise în zilele violente ale revoluției nu au fost pe deplin urmărite penal a lăsat o amprentă durabilă asupra societății românești și continuă să alimenteze dezbaterile despre justiție și responsabilitate istorică.

Prin urmare, tranziția din România a reprezentat o ruptură decisivă cu decenii de regim autoritar, dar a fost și un proces complex și incomplet. În timp ce cetățenii au câștigat noi libertăți și drepturi politice, neîncrederea față de instituțiile politice a rămas o caracteristică semnificativă a dezvoltării democratice a țării.

Spania

Dictatura lui Franco a apărut în urma **Războiului Civil Spaniol** (1936–1939), în urma victoriei militare a forțelor insurgente conduse de generalul Francisco Franco. După 1939, Spania s-a transformat într-un stat autoritar în care puterea politică era concentrată în mâinile lui Franco, instituțiile democratice au fost desființate și libertățile civile au fost suprimate. Partidele politice și sindicatele au fost interzise, iar represiunea a fost folosită sistematic pentru a elimina opoziția prin închisoare, exil și execuții.

În urma războiului, mii de oameni au fost închiși, executați sau forțați să se exileze, iar o vastă rețea de închisori și lagăre de muncă a fost creată pentru prizonierii politici. Regimul a instituit un stat extrem de centralizat care a respins autonomia regională și a promovat o viziune naționalistă asupra Spaniei, bazată pe unitate, valori tradiționale și o autoritate statală puternică. Opoziția politică a fost persecutată aspru, iar multe familii au continuat să sufere consecințele represiunii timp de decenii.

Regimul a exercitat un control ideologic și social strict prin cenzură, educație și alianța sa strânsă cu Biserica Catolică. Viața publică a fost puternic influențată de valorile morale conservatoare promovate de regim, iar sistemul de învățământ a fost folosit pentru a transmite ideologia oficială. Deși Spania a cunoscut o modernizare economică începând cu anii 1950 și o integrare internațională crescândă, aceste schimbări nu au fost însoțite de o reformă politică autentică.

În anii 1960, creșterea economică și industrializarea au transformat multe zone ale țării și au contribuit la apariția unor noi clase de mijloc urbane și a unor mișcări muncitorești. În același timp, opoziția față de dictatură a început lent să se reorganizeze prin intermediul unor partide politice clandestine, mișcări studentești și organizații muncitorești, în special în marile orașe industriale. În ciuda acestor schimbări sociale, structura politică a dictaturii a rămas fermă până la moartea lui Franco, în 1975.

Moartea lui Franco în 1975 a marcat începutul **Tranziției** (Transición), un proces politic complex care viza dezmembrarea dictaturii și instaurarea unui sistem democratic prin reformă, mai degrabă decât prin ruptură. Această perioadă a fost caracterizată de incertitudine, mobilizare socială și tensiuni între cererile de schimbare politică și temerile de instabilitate. În lunile care au urmat, diferiți actori politici au început să exploreze posibile căi către reforma democratică.

Instituțiile moștenite de la dictatură au rămas inițial în vigoare, dar cererile sociale tot mai mari pentru libertăți politice și participare au făcut ca continuarea sistemului autoritar să fie din ce în ce mai dificilă. Treptat, au fost introduse reforme politice care au deschis calea pluralismului și participării democratice. În această perioadă, liderii politici, mișcările sociale și diferite sectoare ale societății au fost implicate în negocieri și dezbateri despre viitorul țării și forma instituțiilor sale democratice.

În același timp, mișcările de opoziție care operaseră clandestin în timpul dictaturii au început să participe deschis la viața politică. Partidele politice și sindicatele au fost legalizate treptat, cum ar fi Partidul Socialist Muncitoresc Spaniol (PSOE) și Partidul Comunist din Spania (PCE). Acest proces nu a fost lipsit de tensiuni, dar a reflectat atât negocieri politice, cât și o presiune socială puternică din partea sectoarelor care ceruseră de mult timp libertăți democratice. Mobilizarea socială a jucat, de asemenea, un rol semnificativ în acești ani, grevele muncitorilor, mișcările studențești și organizațiile civice contribuind la extinderea spațiului public pentru participare și dezbateri politice.

Primele alegeri democratice de la **Războiul Civil** înapoi au avut loc în 1977. Parlamentul nou ales a început apoi procesul de elaborare a unei constituții democratice prin negocieri între reprezentanții diferitelor tradiții politice, inclusiv conservatori, socialiști, comuniști și partide naționaliste regionale. Constituția spaniolă din 1978 a pus bazele noului sistem democratic, definind Spania ca o monarhie parlamentară, garantând drepturile fundamentale și libertățile civile și introducând un sistem de autonomie teritorială care recunoștea diversele identități naționale și regionale ale țării.

În ceea ce privește această diversitate, este important de menționat că mărturiile prezentate în această broșură au fost oferite de persoane care au trăit în timpul procesului de tranziție într-o regiune cunoscută sub numele de Țara Bascilor. Această regiune este situată pe coasta de nord a Spaniei, la granița cu Franța. Acest detaliu este important, deoarece realitatea socială și politică a Țării Bascilor a avut propriile caracteristici care trebuie luate în considerare pentru a înțelege poveștile spuse de oamenii care au trăit-o.

În anii tranziției democratice și în deceniile care au urmat, Țara Bascilor a cunoscut un context social și politic deosebit de complex, marcat de diferite forme de violență politică și încălcări grave ale drepturilor omului. Organizația armată ETA (Euskadi Ta Askatasuna, Țara Bascilor și Libertatea), fondată în timpul dictaturii franchiste cu scopul de a promova independența bascilor, și-a continuat activitatea violentă în perioada democratică, comițând atacuri care au cauzat moartea a sute de oameni și afectând membri ai forțelor de securitate, reprezentanți politici și civili.

În același timp, în acest context mai larg al conflictului politic au avut loc și alte forme de violență, represiune și încălcări ale drepturilor omului, inclusiv acțiuni ale grupărilor de extremă dreaptă și parapolitienești apărute în timpul tranziției democratice. Aceste dinamici au generat un climat de frică și diviziuni profunde în cadrul societății basce, afectând relațiile sociale, viața politică și dezbaterile publice timp de mulți ani. Ca răspuns, numeroase organizații civice, mișcări sociale și instituții au promovat inițiative menite să apere drepturile omului, să sprijine victimele și să încurajeze formele pașnice de participare politică.

În 2011, ETA a anunțat încetarea definitivă a activității sale armate, marcând sfârșitul unor decenii de violență și deschizând o nouă etapă axată pe memorie, recunoaștere și consolidarea coexistenței democratice. Pe parcursul tranziției, mișcările sociale au continuat să exercite influență, atât prin sprijinirea procesului de democratizare, cât și prin expunerea limitelor acestuia. Probleme precum lipsa de răspundere pentru crimele comise în timpul dictaturii, inegalitățile sociale continue și tensiunile legate de violența politică au rămas prezente.

MĂRTURII

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

Franța

Nora

Născută în Algeria, mamă a trei copii, Nora a ajuns în Franța în 2019. Decizia de a-și părăsi țara natală a fost una dintre cele mai grele alegeri din viața ei. În Algeria, condițiile de viață erau dure, în special pentru femei. Totul trebuia plătit, îngrijirea medicală, locuința și școlarizarea. Deoarece nu existau beneficii, era dificil pentru o femeie să lucreze departe de casă. A luat decizia de a pleca în timpul mișcării sociale Hirak, când armata recăpăta controlul asupra țării, iar drepturile femeilor deveneau din ce în ce mai restricționate. „Nu mai vedeam un viitor pentru copiii mei în acest context”, își amintește ea.

La sosirea sa în Franța, Nora a cerut azil. Cu toate acestea, cererea ei a fost respinsă, ceea ce i-a pus pe ea și pe copiii ei într-o situație de mare vulnerabilitate. Fără acte, a fost găzduită mai întâi într-un adăpost, apoi într-un centru maternal. La scurt timp după aceea, soțul ei a părăsit-o. A trebuit să înfrunte singură exilul, cu grea responsabilitate de a crește trei copii într-o țară străină.

Astăzi, Nora locuiește în Saint-Amand, într-un adăpost de urgență administrat de Afeji. Procedurile administrative rămân lungi și complexe. Fără acte legale, trăiește cu teama constantă că copiii ei ar putea fi luați și plasați în plasament. Organizații precum La Cimade o ajută să pună lucrurile în ordine și să asigure accesul copiilor ei la educație. Condițiile ei materiale s-au îmbunătățit și ele treptat în timp, deși încă trăiește într-o situație precară. Primește ajutor financiar de 225 de euro, plătit de trei ori pe an, și sprijin suplimentar din partea organizațiilor locale pentru hrană și alte lucruri esențiale. „Nu este mult”, recunoaște ea, dar îi permite să păstreze un pic de stabilitate pentru copiii mei.

Cu timpul și reflecția acumulată, Nora a ajuns să-și considere călătoria ca pe o lecție de reziliență și conștientizare. „Înainte de a-ți părăsi țara”, spune ea, „trebuie să fii pregătit mental. Mulți oameni cred că venirea în Franța va schimba totul, dar nu este atât de simplu. Trebuie să cunoști legile, procedurile, cum funcționează lucrurile în țara gazdă.” În Algeria, spune că nu și-a imaginat niciodată ce înseamnă să fii „fără drepturi”, dar în Franța a simțit ce înseamnă cu adevărat: „Să nu exiști administrativ, să nu fii recunoscut, să te simți invizibil.” În ciuda acestor greutăți, este recunoscătoare că este mai bine înconjurată și însoțită.

Împărtășindu-și povestea, Nora dorește să ajungă la cei care se gândesc la exil. Ea subliniază faptul că a-ți părăsi țara nu este o soluție ușoară și că trebuie să fii informat și bine pregătit dinainte pentru a face față luptelor zilnice. Pentru ea, a-și exprima opiniile îi permite „să întâlnească și să se conecteze cu alți oameni, să rupă izolarea și să-și recapete puterea”. Chiar dacă Franța nu și-a îndeplinit toate promisiunile pe care și le-a imaginat odinioară, i-a oferit șansa de a-și reconstrui viața, de a se asigura că copiii ei pot merge la școală și de a se simți susținută în viața de zi cu zi.

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

LIBERTÉ DE VOYAGER

S

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

Yasmina

Acum cinci ani, Yasmina și soțul ei au părăsit Albania cu un singur scop: să-i ofere fiului lor A., acum în vârstă de opt ani, șansa de a primi îngrijirea adecvată pentru autismul său. Viața în Albania era foarte dificilă. A. s-a născut în 2017 și a fost diagnosticat cu autism în 2019. La acea vreme, nu existau centre specializate și nici profesioniști calificați care să ofere tipul de sprijin de care are nevoie un copil autist. Consultațiile erau rare, excesiv de scumpe și se desfășurau doar în orașele mari îndepărtate.

Viața într-un sat mic le-a adus și mai multe dificultăți: aproape fără transport public, oportunități de angajare limitate și resurse financiare foarte puține, echilibrarea muncii și a îngrijirii era aproape imposibilă. Soțul Yasminei lucra atât ca ofițer de poliție, cât și ca șofer de ambulanță, câștigând în jur de 400 de euro pe lună, însă familia trebuia să cheltuiască mai mult decât câștiga el pentru a-și permite doar 45 de minute de terapie psihologică timp de 20 de zile.

Yasmina, care lucrase anterior în afara casei, a trebuit să înceteze să lucreze odată ce fiul ei a primit diagnosticul, deoarece nu avea alte opțiuni adecvate de îngrijire a copiilor.

Fiul lor s-a confruntat cu respingerea în multe domenii ale vieții de zi cu zi, la creșă, la dentist și chiar la școală, unde a fost tratat în mod constant diferit. „La creșă”, Yasmina își amintește că „era lăsat să se uite la ecrane toată ziua, spre deosebire de alți copii”. Autismul era puțin înțeles, iar părinții au fost întâmpinați cu o neînțelegere generală. Din punct de vedere financiar, situația familiei era extrem de fragilă. Cea mai mare parte a veniturilor lor era folosită pentru terapia fiului lor, iar găsirea unui echilibru între muncă și îngrijire a fost o luptă constantă.

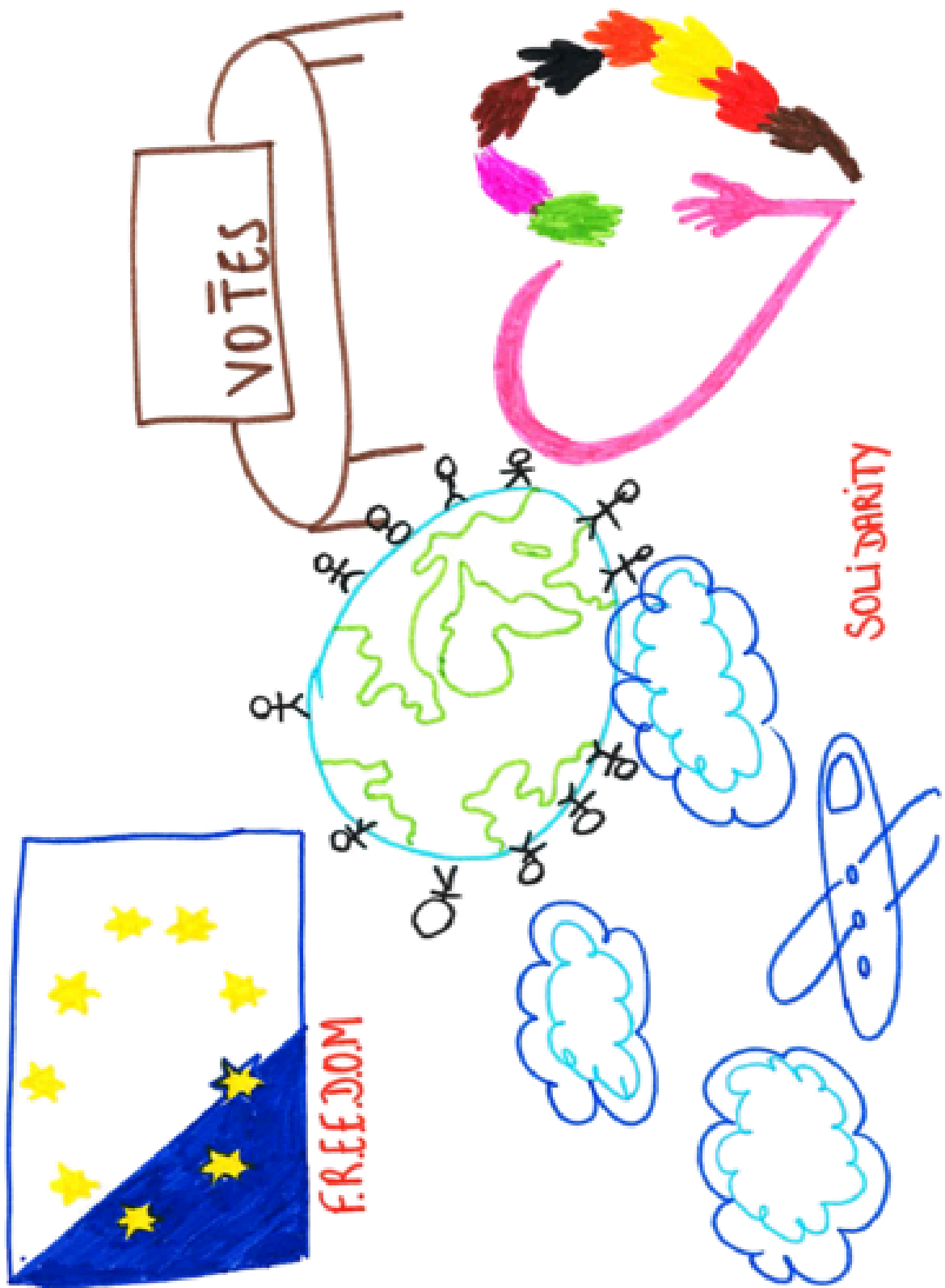
De la sosirea lor în Franța, acum cinci ani, situația Yasminei și a soțului ei s-a îmbunătățit. A. primește acum îngrijire profesională și specializată prin intermediul serviciilor de protecție a copilului și al altor facilități dedicate. După ce s-au confruntat cu numeroase refuzuri în Albania, au reușit în sfârșit să-și înscrie fiul într-un program francez conceput pentru copiii cu nevoi speciale. Așteptarea pentru un loc într-o școală pentru copii cu nevoi speciale a fost lungă: doi ani în Saint-Amand și un an în Valenciennes. Părinții au ales o unitate care i-a permis lui A. să stea cu ei ca familie, în loc să fie plasat 24/7. „Am vrut să păstrăm legăturile familiale”, explică Yasmina.

Unele unități specializate au refuzat să o primească pe A., argumentând că în Albania existau spitale. Cu toate acestea, Yasmina și soțul ei au explicat că aceste unități nu le erau accesibile nici financiar, nici geografic. În ciuda obstacolelor, ei subliniază importanța de a rămâne pozitivi și de a avea încredere în proces.

Permisul de ședere al familiei îngreunează accesul la unele beneficii sociale, iar situația lor financiară rămâne fragilă. Viața de zi cu zi implică o presiune constantă: costul ridicat al vieții, hrana și îmbrăcămintea potrivită pentru A., care se uzează rapid. Aceștia se bazează în mare măsură pe organizațiile locale și pe rețelele de ajutor, cum ar fi Les Restos du Cœur, dar și pe alocațiile locale și pe un sprijin financiar ocazional de 225 de euro, plătit de trei ori pe an. Sprijinul variază, de asemenea, în funcție de locul în care locuiesc. În Saint-Amand, au primit mai mult ajutor decât în Valenciennes, unde, de exemplu, scutecele gratuite au fost oferite doar până când copilul a împlinit 18 luni.

Yasmina și soțul ei au ales să își împărtășească povestea pentru a informa și pregăti alte familii care ar putea urma o cale similară. Ei vor ca oamenii să înțeleagă că sosirea în Franța nu garantează automat accesul la locuință, îngrijire sau sprijin. Procesul este lung și solicitant și că este important să fim conștienți de provocările administrative și sociale care ne așteaptă. Scopul lor este de a oferi îndrumare și sfaturi practice, ajutând și pe alții să navigheze prin aceleași obstacole cu mai multă ușurință. A vorbi deschis le oferă, de asemenea, o modalitate de a-și exprima emoțiile, de a elibera o parte din presiunea pe care o simt și de a găsi alinare fiind ascultați. „Sprijinul și înțelegerea nu sunt disponibile peste tot”, remarcă Yasmina, „dar faptul că putem vorbi despre experiența noastră aici, în Franța, ne ajută cu adevărat.”

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

Ahmed, 32 de ani

Ahmed a crescut în Cairo, unde a urmat cursurile unei școli franco-egiptene și a făcut voluntariat la Biblioteca din Alexandria. În timpul unei conferințe desfășurate în campusul universității sale, a descoperit posibilitatea de a-și continua studiile în Franța.

Plecarea sa a avut loc în timpul Primăverii Arabe, o revoltă populară care a dus la căderea președintelui Mubarak și la preluarea ulterioară a puterii de către armată în Egipt. Dorința de a studia, de a descoperi noi perspective și de a construi un viitor mai bun într-un mediu mai sigur l-a împins să-și părăsească țara pentru Franța. Își amintește cu un viu entuziasm de sosirea sa la Grenoble, în Alpii francezi, fascinat de munți și de entuziasmul descoperirii unei noi culturi.

Din 2012 până în 2015, Ahmed a studiat dreptul la Universitatea din Grenoble. Cu toate acestea, nu a reușit să-și finalizeze studiile, deoarece așteptările academice și adaptarea culturală au fost mult mai dificile decât își imaginase. A experimentat un fel de violență simbolică din partea anumitor profesori și studenți, care l-au făcut să se simtă nedorit. Își amintește că unii oameni se uitau la el amenințător și îl întrebau „de ce ești aici?” sau spuneau: „Nu este normal ca școlile și universitățile din Franța să fie gratuite pentru străini”. Înainte de a veni în Franța, Ahmed a explicat că a crezut că toată lumea îi poate fi prietenă, ca în Egipt, dar, în realitate, diferența i-a devenit clară.

În căutarea unui mediu mai favorabil, s-a înscris la Universitatea de Drept și Științe Politice din Lille. Acolo, a găsit un mediu mai primitiv și un grup de prieteni cu care împărtășea interese comune. Cu toate acestea, a trebuit să se confrunte cu multe alte provocări: condițiile precare de locuit în căminele universitare (gândaci de bucătărie, ploșnițe, igienă precară), singurătatea de a fi departe de țara și familia sa și pierderea tatălui său. Lipsa actelor legale a îngreunat totul, nu și-a putut reînnoi drepturile sau obține ajutor pentru locuință.

Mai mult, Ahmed s-a confruntat cu numeroase obstacole administrative. De exemplu, într-o zi, a fost arestat în metrou și ținut în arest timp de 24 de ore. Acest incident a dus la o interdicție de acces pe teritoriul francez timp de doi ani, ceea ce îl împiedică să obțină statut legal chiar și astăzi, în ciuda sprijinului unui avocat, a mai multor reprezentanți aleși și a absolvirii cu succes a unui master. O ofertă de muncă pe care o obținuse rămâne în așteptare, fără o decizie oficială. În prezent, Ahmed este fără adăpost și încearcă să caute refugiu la familia sa în sudul Franței, dar distanța și logistica îngreunează acest lucru.

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

De asemenea, el menționează ascensiunea mișcărilor de extremă dreaptă în Franța și lipsa tot mai mare de considerație din partea administrației publice față de studenții internaționali. „Ar trebui să fie posibil să greșești, să eșuezi și să te reconstruiești”, spune el, „dar când trăiești în exil, aceste etape devin incredibil de dificile.” Jelirea tatălui său de la distanță, fără a se putea întoarce în Egipt, a fost unul dintre cele mai dureroase momente ale călătoriei sale.

Prin povestea sa, Ahmed încearcă să încurajeze studenții străini să se informeze temeinic despre drepturile lor, legile și condițiile de viață din țara în care intenționează să studieze. El își dorește ca serviciile publice franceze să devină mai tolerante și să-i trateze pe străini ca pe ființe umane.

În ciuda numeroaselor obstacole, Ahmed rămâne optimist. Face voluntariat în mod regulat și încă își păstrează oferta de muncă pe care speră să o onoreze într-o zi. „Vreau să contribui la societatea franceză”, spune el. Împărtășirea călătoriei sale îi permite lui Ahmed să facă un pas înapoi și să-i recunoască eforturile. Mărturia sa scoate la iveală complexitatea exilului, importanța sprijinului și puterea rezilienței.

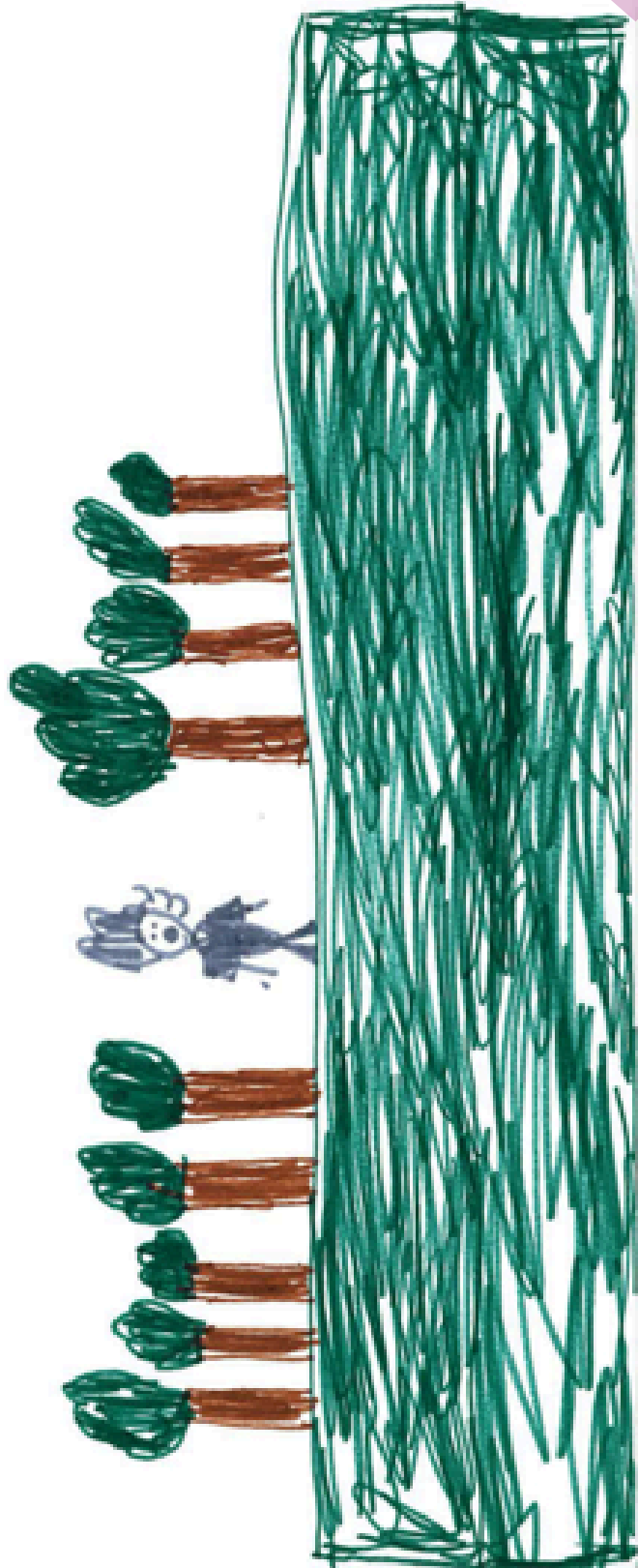

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

la maturation est elle

protéger la maturation. qui est un tronc de mouture

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

Italia

Luigi, 92 de ani

Îmi amintesc clar cum era viața în perioada fascistă. Sâmbetele nu erau zile de odihnă sau de alegere; erau sâmbete fasciste. Toți tinerii din sat erau obligați să se adune și să mășăluiască pe străzi. Prezența era obligatorie. Se luau numele și prenumele, iar oricine nu se prezenta era înregistrat. Nu exista loc pentru absențe, nici pentru refuzuri. Străzile s-au umplut de oameni care mășăluiau, dar și de frică.

Un episod anume mi-a rămas în minte toată viața. În satul nostru, autoritățile fasciste îl căutau pe Mareșalul Carabinierilor. Nu era originar din sat, dar toată lumea știa cum era descris: înalt, puternic, impunător. Fasciștii îl căutau în mod activ, iar tensiunea s-a răspândit printre oameni. Exista însă în sat un bărbat surdo-mut care semăna vag cu descrierea care le fusese dată. Era inofensiv, bine cunoscut de toată lumea și trăia simplu, mișcându-se cu catârul său.

Într-o zi de octombrie, în timpul recoltei de struguri, s-a întâmplat ceva teribil. Tatăl meu era fermier, iar pe atunci făceam vin. Un butoi mare de lemn fusese așezat în fața porții noastre, așa cum se obișnuia în timpul recoltei. Bărbatul surdo-mut a trecut prin apropiere, aproape de casa mea, când unul dintre fasciști l-a oprit pe stradă și a strigat la el, ordonându-i să se oprească. Dar bărbatul nu a putut auzi. Nu a înțeles comanda. Nu știa ce i se spunea.

Fascistul l-a apucat violent de braț. A fost o strânsoare puternică, plină de agresivitate. Bărbatul a reacționat instinctiv, încercând să se retragă, speriat și confuz. A fost urmărit până aproape de casa mea, lângă butoiul mare folosit pentru presarea strugurilor. Situația era tensionată și înspăimântătoare. Acest bărbat nu făcuse nimic greșit, totuși era tratat ca un criminal pur și simplu pentru că nu putea răspunde, nu se putea explica, nu se putea apăra.

Ida, 101 ani

Îmi amintesc viața de zi cu zi din acei ani ca fiind ceva greu și nesigur, chiar și în cele mai mici și mai obișnuite momente. Sora mea spăla rufe acasă, iar noi trăiam simplu, cu foarte puțin. Chiar și acasă, puteai simți că ceva plana mereu asupra noastră. Fascismul era peste tot. Trecea prin străzile noastre, prin casele noastre, prin viețile noastre. Însuși Mussolini a trecut prin această zonă și toată lumea știa asta. Prezența lui nu era doar politică; era ceva ce oamenii simțeau în corpurile lor, în tăcerea lor, în frica lor.

Multă vreme, am trăit într-o stare de tensiune. Oamenii erau atenți la ce spuneau, cum se comportau, în cine aveau încredere. Frica devenise normală. Făcea parte din viața de zi cu zi. Apoi, într-o zi, a sosit vestea: Mussolini era mort. Îmi amintesc foarte clar cum ne-am simțit când am auzit-o. Nu a fost panică. Nu a fost haos. A fost ușurare. Eram calmi. Pentru prima dată după mult timp, oamenii simțeau că pot respira. Și mama era mai calmă. Frica care ne urmărise ani de zile părea să-și slăbească strânsoarea. Era ca și cum o greutate ar fi fost luată de pe umerii tuturor.

Când bărbații au început să se întoarcă de la război, sentimentul a fost același. Când bunicul meu s-a întors de pe front, oamenii erau fericiți. Cu adevărat fericiți. Războiul luase atât de mult din familii – fii, frați, liniște sufletească – iar sfârșitul lui părea un miracol. Fuseseră bombe, distrugerii și momente în care credeam că totul era pierdut. Totuși, cumva, oamenii au supraviețuit. Eram fericiți pentru că frica se terminase. Eram fericiți pentru că războiul se terminase. Eram fericiți pentru că viața putea începe din nou, chiar dacă era dificil, chiar dacă aveam puțin. Ceea ce conta era că nu mai trăiam în teroare constantă.

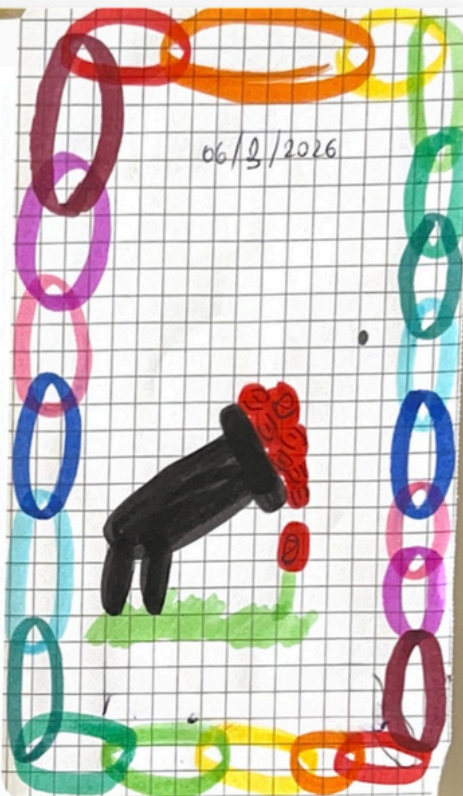
Privind în urmă, înțeleg că această fericire nu era despre sărbătoare, ci despre libertate. Era sentimentul de a nu mai fi privit, de a nu mai avea frică, de a nu mai trăi sub opresiune. Acel moment m-a învățat adevărata valoare a democrației: nu ca un cuvânt, ci ca posibilitatea de a trăi fără frică.

OGGI HO CAPITO
CHE OGNUNO DEVE
FARE LE COSE CHE
SI SENTE. QUELLO CHE
REPUTA GIUSTO PER SE.
NESSUNO DEVE DECIDERE
QUELLO CHE DEVI FARE

06/03/2026

06/03/2026

ho parlato di libertà

06/03/2026

Oggi ho imparato che
oggi
Ognuno può esprimere

La propria **Libertà**

senza che nessuno

esprime per noi

6/03/2026

Grazie alla maestra

Angela

che mi ha
spiegato

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

Krishanthi

Numele meu este Krishanthi. M-am născut în Sri Lanka, o țară cu o frumusețe naturală imensă, tradiții străvechi și ierarhii sociale complexe. Provin dintr-o familie care a prețuit educația, demnitatea și serviciul. Ghidată de aceste valori, mi-am continuat studiile cu pasiune și am obținut un doctorat în Drept de la Universitatea din Oxford. Dar dincolo de calea academică și profesională, am fost întotdeauna atrasă de limbajul artelor. Pictesc și sculptez; prin aceste forme, dau contur emoțiilor și contradicțiilor pe care cuvintele nu le pot transmite întotdeauna.

Povestea mea, însă, este și una a rupturii. În Sri Lanka, familia este sacră - și la fel este și tradiția. Multe familii încă aderă la așteptări rigide legate de castă, religie și statut social. Dragostea, în acest context, nu este întotdeauna gratuită. Când l-am întâlnit pe bărbatul care avea să-mi devină soț, am știut că va trebui să luptăm pentru dreptul nostru de a fi împreună. Familia lui provenea dintr-o comunitate care credea că uniunea noastră va aduce rușine, pur și simplu pentru că nu aparțineam castei lor. În ochii lor, nu eram „potrivită” - nu pentru cine eram, ci pentru ceea ce reprezentam: o ruptură într-o ordine socială moștenită.

În ciuda acestui fapt, ne-am ales unul pe celălalt. Am ales dragostea în locul fricii. Am lăsat totul în urmă și am început de la capăt - mai întâi în exil, apoi în refugiu. Astăzi, trăim în Italia cu cei doi copii ai noștri. Sunt veseli, curioși și liberi. Îi cresc cu valorile în care cred: demnitate, dialog și dreptate. Italia ne-a oferit siguranță și posibilitatea de a începe o viață fără a ne ascunde.

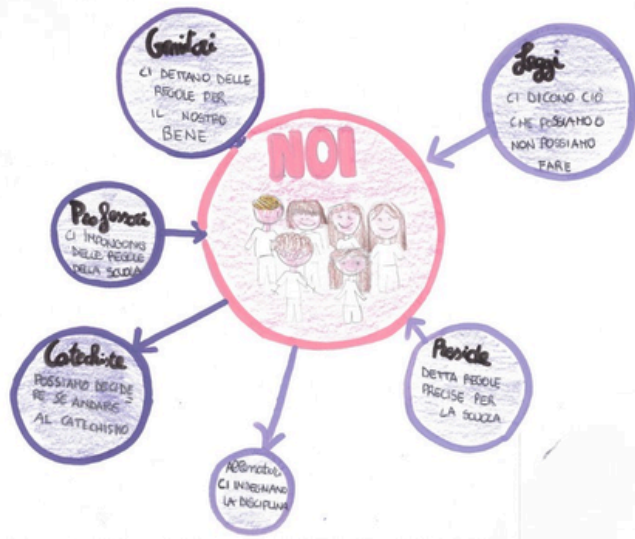
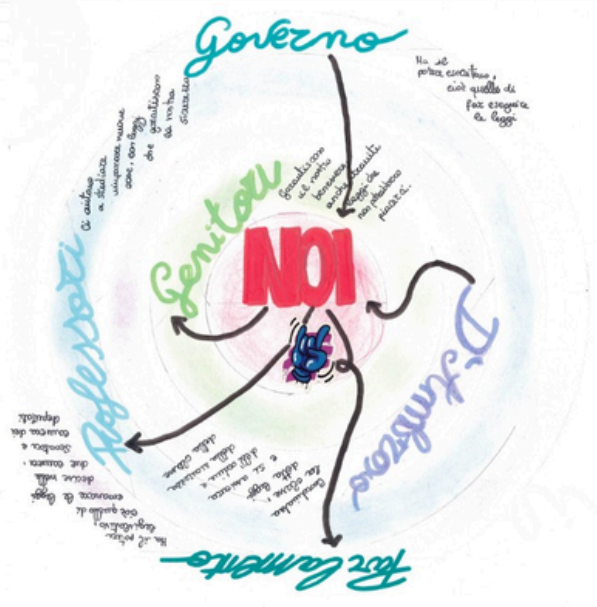
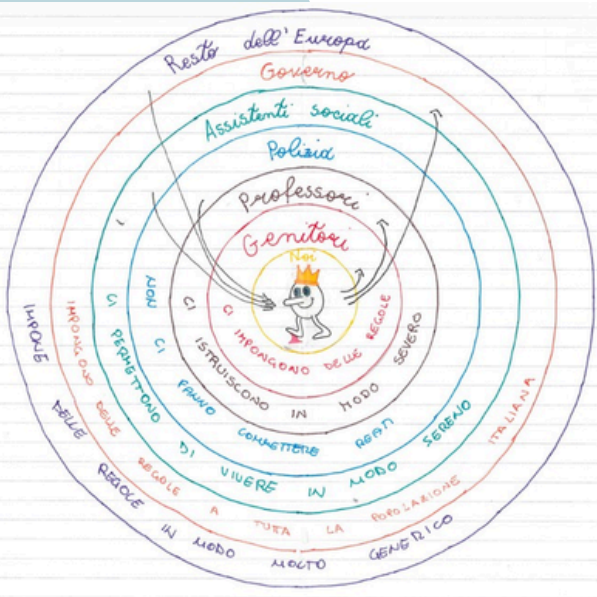
Sunt împăcată acum cu propria mea familie. După ani de tăcere și durere, am găsit o modalitate de a ne reconecta. Poate chiar vor veni să ne viziteze în viitorul apropiat, pentru a-și întâlni nepoții pentru prima dată. Dar nu pot spune același lucru despre familia soțului meu. Încă nu știu că avem copii. Am ținut ascuns acest adevăr din necesitate - nu de rușine, ci de teama unei alte respingeri sau chiar mai rău.

În unele părți ale societății srilankeze, onoarea familiei este pusă mai presus de alegerea individuală. Căsătoria în afara castei este văzută ca o încălcare care poate păta generații întregi. Pentru socrii mei, ideea că fiul lor s-a căsătorit cu o femeie dintr-un mediu diferit - și a întemeiat o familie cu ea - nu este doar inacceptabilă; este de nedescris. Atâta timp cât această tăcere persistă, nu mă pot întoarce acasă. Țara mea rămâne un loc al frumuseții și al durerii, al amintirii și al exilului.

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

CLASSE III A

Portugalia

Maria, 64 de ani

Născută în Cascais, pensionară și divorțată, cu două fiice adulte, Maria a locuit în Alcabideche până la vârsta de 16 ani, apoi a venit să se stabilească în São Domingos de Rana. În copilărie, a fost diagnosticată cu paralizie infantilă, o boală care i-a compromis primii ani: „Am început să merg foarte târziu, când aveam puțin peste 7 ani.” Își amintește că părinții ei au fost foarte atenți, deoarece „mă duceau la toți doctorii”. De asemenea, se simțea o copilă privilegiată pentru că „nu am suferit niciodată de foame, am avut de toate și am studiat până în clasa a VII-a”.

Maria a trăit însă o copilărie nefericită, cu consecințe pentru întreaga viață, „pentru că tatăl meu era un bărbat cu multe femei și apoi venea acasă și o bătea mult pe mama”. În această realitate familială, a căutat modalități de a face față sentimentului de impunitate, deoarece sub regimul autoritar nu se aștepta ca oamenii să oprească violența domestică. De exemplu, fugea și cerea ajutor de la femeile din familia ei și de la alții, inclusiv de la cea care avea să-i devină soacră, „dar ea, săraca, suferea și ea ca victimă a violenței din partea soțului ei”.

Pe măsură ce anii au trecut, sentimentele ei negative față de situația familială și modul în care percepea femeile ca fiind tratate au început să capete o semnificație personală mai mare. Din adolescență, atitudinea ei s-a schimbat, influențându-i direct viața: „pe când aveam 12 sau 13 ani, am început să mă întorc împotriva tatălui meu. Îmi amintesc că într-o zi o bătea pe mama și am stat în fața lui, spunându-i să nu o mai lovească. M-a pălmuit și am leșinat. După ce m-am trezit, îmi amintesc că am mâncat un castron de supă și m-am întors la școală.”

Această rezistență și această putere i-au ghidat toate deciziile de-a lungul anilor de atunci. În ciuda unei căsnicii fericite (de aproape 3 decenii) cu acest bărbat care „a fost un soț excelent, din cauza alcoolului, am decis să pun capăt căsniciei mele. Chiar dacă nu m-a atins niciodată, am decis că aceasta nu era o viață care merita trăită pentru fiicele mele”.

Împărtășindu-și povestea, Maria speră să ajute tinerii să facă alegeri mai bune pentru ei și familiile lor. „Am decis să-mi trăiesc viața, dar acestea sunt amintiri de care nu mă pot desprinde niciodată și, de fiecare dată când mă uit la știri la televizor, mă supăr foarte tare.” Ca o oportunitate de a folosi această experiență într-un mod pozitiv, atunci când își povestește povestea, demonstrează că este posibil să depășești dificultățile și, în propriile cuvinte: „este bine pentru copiii noștri, pentru nepoții noștri, să înțeleagă acest lucru, astfel încât să realizeze că viitorul este al lor” și să se angajeze față de valorile care le sunt transmise. „Înainte de 25 aprilie, era diferit. Astăzi, ambii” – bărbații și femeile – „muncește. Cred că ar trebui să se întoarcă acasă și să se ajute reciproc”.

Maria este o voce activă în familia și comunitatea sa, găsind împlinire în transmiterea de mesaje pozitive în fața provocărilor: „dacă o relație nu funcționează, fiecare merge pe drumul său și nu este nevoie de violență. Cred că nu despre asta este vorba în viață și acesta este mesajul pe care încercăm să-l transmitem în timp ce mergem mai departe cu viețile noastre”.

Mărturia se încheie cu o notă plină de speranță, privind locul femeilor în societate și în lume, acum și în viitor: „Înainte de 25 aprilie, era diferit, dar de atunci, lucrurile s-au îmbunătățit pentru noi, femeile. Este încă dificil, dar cred că de acum înainte, oamenii vor începe încetul cu încetul să-și schimbe părerea, realizând că suntem cu toții ființe umane, femeile nu sunt obiecte și trebuie să aibă drepturile lor”.

De asemenea, la nivel personal, împărtășirea și elaborarea acestor experiențe îi pot valida cu adevărat calea curajoasă, aliniindu-se unei perioade în care „avem mai multă libertate de exprimare”. Continuă să aibă sens să facă acest lucru pentru că „este încă dificil, încă avem mult sexism și mulți oameni gândesc așa cum gândeam noi acum atâția ani, nu știu de ce”. De fapt, ea crede în contribuția pe care o aduce generațiilor tinere, invitându-le să reflecteze asupra „vieții în trecut, vieții în prezent”.

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

Anonim, 70 de ani

Născută în Alentejo, locuiește în São Domingos de Rana încă din adolescență. Căsătorită și cu doi copii, este acum pensionară. A început să lucreze la 15 ani, ca muncitoare într-o fabrică, „producând mănuși pentru o companie germană”. Descrie acest lucru ca fiind o experiență foarte pozitivă, care s-a încheiat după doi ani buni, deoarece compania s-a mutat și, deoarece „era mai departe, mama nu mă lăsa să merg atât de departe”.

Întrucât „pe vremea aceea era foarte ușor să găsească de lucru”, ea a găsit o alternativă într-o „companie de echipamente electrice mult mai mare”, care era mai aproape de casă. Această a doua experiență de muncă i-a adus o realitate foarte diferită, deoarece „condițiile nu erau bune”.

Exemplele ei concrete își propun să dezvăluie o realitate necunoscută multor generații tinere. Tinerii trebuie să știe că astfel de lucruri sunt reale: secția liniei de producție era „foarte rece, nu aveam încălzire. Stând pe o bancă, nu pe un scaun, ajungeam să avem probleme cu spatele. Pentru a folosi toaleta, exista o placă de metal atârnată pe perete și puteam intra doar atunci când placa era acolo. Cum acea secție avea în jur de 400 de persoane, era oribil. Nu puteam mânca, nu aveam pauză pentru micul dejun și oamenii nu puteau vorbi în timp ce lucrau”.

Aceasta era o situație comună, reflectând dinamica puterii într-o țară aflată sub controlul unui regim autoritar, iar în unitatea grupului oamenii au găsit puterea și rezistența necesare pentru a persista: „Eram veseli, ne-am făcut treaba, dar știam că aceste lucruri erau...” greșite.

Incapacitatea de a schimba situația nu a făcut decât să sublinieze valoarea unor realități mai pozitive, alimentând dorința de schimbare. „Provenind dintr-o altă fabrică, care era germană, am observat o mare diferență” și era imposibil să uităm această experiență anterioară de contact cu „o altă mentalitate, o altă libertate, o altă politică”.

Se pare că după 25 aprilie lucrurile s-au schimbat complet. A fost o schimbare „foarte bună” care trebuie apreciată, chiar și de cei care nu au trecut prin această tranziție. Sunt relatate în detaliu și exemple concrete ale acestei transformări, deoarece scopul este de a crește gradul de conștientizare a unei noi realități și de a demonstra cum micile realizări, precum „libertatea de a vorbi, de a mânca, de a lua o pauză, încălzirea...”, au schimbat complet viața: „nu mai era o placă de metal pe perete și aveam hârtie igienică în baie. Asta a fost foarte bine”.

„Chiar dacă nu totul a decurs conform așteptărilor în tranziția către democrație, mărturia dezvăluie dorința și rugămintea ca noile generații să «prețuiască libertatea și valorile care le-au fost transmise». A-i spune povestea este un act de mândrie, de onorare a drumului parcurs, dar și un act de contribuție socială, pentru ca ceea ce «odată a fost foarte, foarte rău să nu fie uitat sau repetat. Nu uitați că înainte de 25 aprilie a fost multă suferință, în toate sensurile». De aceea, accentul ar trebui pus pe ceea ce a devenit posibil odată ce «am avut libertate: puteam cânta, vorbi... oamenii au lucrat cu mai mult entuziasm și apoi am obținut condiții mai bune».”

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

Manuel, 74 de ani

Născut în Alentejo, Manuel este căsătorit și, deși pensionar, duce o viață foarte activă, fiind implicat în comunitatea locală. Își amintește că viața dificilă din copilărie l-a determinat să-și părăsească patria în căutarea unor oportunități mai bune. La fel s-a întâmplat și în multe alte familii, deoarece era obișnuit să fugă la oraș, deoarece la țară „era mult analfabetism. Mulți copii mergeau desculți și erau îmbrăcați prost. Când erau mai mari sau terminau clasa a patra, care era maximul pentru săraci, începeau să lucreze continuu pe tot parcursul anului. Salariul cu normă întreagă pentru copii era de aproximativ 0,75 euro pe lună, inclusiv mâncarea și cazarea”.

Povestea sa arată cum clasa socială a modelat oportunitățile, deoarece „cei mai bogați, mai puternici aveau puterea de a-i convinge pe profesori să-i exonereze de la școală pe cei pe care îi alegeau pentru serviciile lor”, fie că însemna „să ajute la treburile casnice, să aibă grijă de frații mai mici, să lucreze la câmp, să hrănească animalele sau să facă comisioane”.

De asemenea, dezvăluie cum trăiau oamenii, asigurând că erau „întotdeauna foarte atenți la ceea ce spuneau de teamă să nu fie auziți de informatorii care lucrau pentru poliția de stat, cunoscută sub numele de PIDE, ceea ce a cauzat numeroase probleme și arestări”. Printre acestea se numără: „nu se puteau juca cărți sau alte jocuri care nu erau permise de autorități. Cei care fumau trebuiau să ceară o licență pentru țigări cu țigări mai puțin puternice”.

Lipsa de libertate era întreținută de absența informațiilor reale, lucru pe care Manuel consideră că tinerii trebuie să-l înțeleagă în lumea dezinformării de astăzi. „Erau puține știri, puțini oameni aveau radio. Iar la radio, știrile nu erau reale, trebuiau să treacă prin cenzura PIDE, unde erau tăiate sau modificate pentru a se potrivi cu statul”.

A existat și „cea mai mare dramă pentru tinerii din acea vreme”: trimiterea la luptă în străinătate. „Când cineva se întorcea sănătos, era o sărbătoare plină de bucurie, deși exista multă tristețe printre cei care încă mai trebuiau să treacă prin război, neștiind ce le rezervă viitorul. Am avut noroc că a avut loc revoluția. Știam că vom fi atacați cu o zi înainte de revoluție. Pentru că a avut loc 25 aprilie, am supraviețuit.”

Rezistența, puterea și ambiția pentru o viață mai bună au ghidat toate deciziile luate de Manuel, indiferent de circumstanțe. „În Africa, am fost foarte prietenos cu toată lumea și de aceea am aflat că vom fi atacați. Din fericire, totul s-a schimbat. De-a lungul anilor, odată cu sfârșitul războiului de peste mări, totul s-a schimbat. A sosit libertatea, aducând mari progrese și apropiindu-ne de Europa, de care fuseserăm despărțiți timp de decenii. Și am putut trăi multe momente fericite, cum ar fi întâlnirea cu soția mea, căsătoria și întemeierea unei familii.”

Astăzi, Manuel este preocupat de transmiterea amintirilor „pentru că există o prăpastie între generații în care aceste povești nu au mai fost spuse, iar valorile s-au pierdut. Trebuie să continuăm să transmitem mai departe ceea ce s-a întâmplat. Cei mai tineri trebuie să știe”

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

România

Anonim, 70 de ani

Având împlinit 70 de ani în mai 2025, această participantă simte că păstrează în memorie „1001 de povești despre decembrie 1989 și ce a urmat”. Motivația sa principală pentru participare a fost dorința de a transmite experiențele sale celor dragi și generației următoare. Pentru ea, tranziția de la comunism la democrație a fost un proces definit de „multă anxietate, dar, în final, multe realizări”. Din punct de vedere profesional, schimbarea de regim i-a permis să treacă de la ingineria industrială la rolul mult dorit de profesor titular de inginerie.

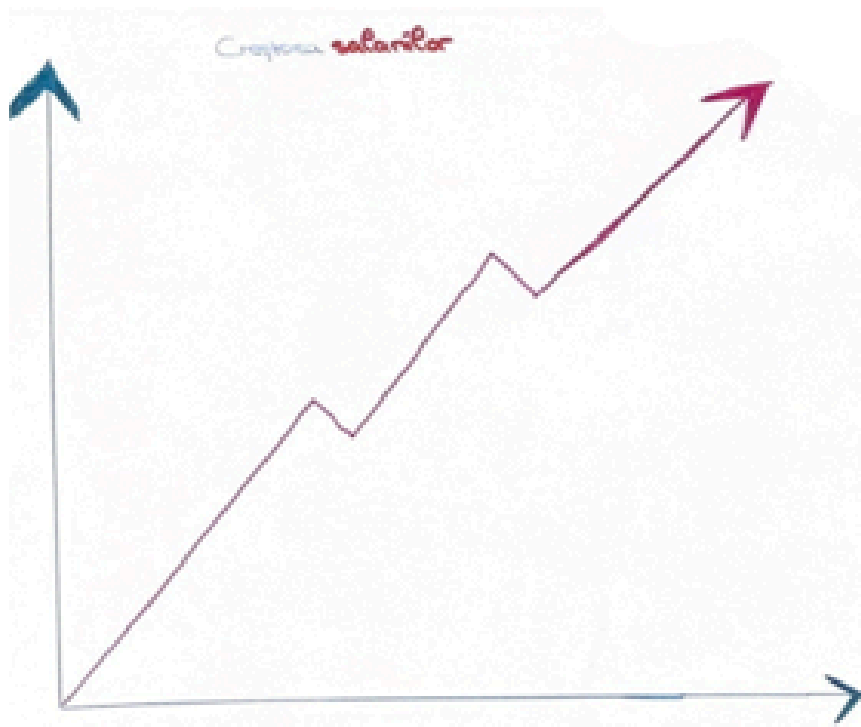
Revoluția din 1989 a avut un impact complex asupra familiei sale. Tatăl ei, veteran atât al Frontului de Est, cât și al celui de Vest, fusese refuzat să fie promovat în timpul regimului comunist; după tranziție, a primit în cele din urmă gradul de ofițer și pensia pe care o merita. În schimb, mama ei, care avea convingeri comuniste, a fost profund îndurerată de execuția lui Ceaușescu, avertizând printre lacrimi că „un popor care și-a ucis liderul va suferi mult timp”. Își încheie reflecția cu o privire spre viitor: „Hai, România! Orizonturi noi, războaie noi”.

Anonim, 77 de ani

Acum în vârstă de 77 de ani, această participantă s-a alăturat atelierului din curiozitate pentru ceea ce a considerat o experiență unică. Ea descrie experiența sa personală a tranziției ca fiind „naturală”, menționând că și-a dorit de mult timp o astfel de schimbare. Cu toate acestea, speranțele ei pentru un proces democratic pașnic au fost spulberate de „brutalitatea și agresivitatea” la care a fost martoră în 1990, în timpul Mineriadelor. Își amintește că plângea în timp ce privea oamenii bătuți pe străzi, ca și cum ar fi trăit în „epoca de piatră”, ceva ce nu se așteptase niciodată să vadă după căderea regimului anterior.

Ea consideră că este vital să împărtășească aceste povești deoarece, așa cum avertizează cercetătorii, „dacă nu ești atent, istoria se repetă”. Mesajul ei către generațiile tinere este că trebuie să citească și să se informeze pe larg pentru a înțelege trecutul și a se asigura că nimeni nu va trebui să experimenteze vreodată greutățile pe care le-a îndurat generația ei.

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

Anonim, 64 de ani

La 64 de ani, această participantă a fost motivată să participe la atelier pentru a descoperi perspectivele și experiențele altora cu privire la tranziție, multe dintre ele necunoscute anterior. Ea definește tranziția ca o „experiență la fel de dură pe cât a fost de reală” și descrie amintirile Revoluției din 1989 ca fiind „foarte crude”. A simțit o profundă rezonanță cu poveștile semenilor ei, în special în ceea ce privește greutățile și luptele cu care s-au confruntat familiile românești în acei ani turbulenți.

Scopul ei este ca tinerii de astăzi să înțeleagă „adevărul pe care l-au trăit bătrânii”. Ea pledează pentru o socializare intergenerațională mai strânsă, încurajându-i pe tineri să profite de libertatea actuală de a pune întrebări și de a-i asculta pe cei mai în vârstă - un dialog pe care îl consideră mult mai greu de inițiat în propria tinerețe.

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

Spania

Mikel, 79 de ani

Mikel își împărtășește experiența Tranziției spaniole, o perioadă pe care o descrie ca fiind „debordantă de entuziasm” și, în același timp, „debordantă de muncă”, referindu-se la volumul de efort implicat. Viața sa a fost marcată de clandestinitate de la vârsta de optsprezece sau nouăsprezece ani, când s-a alăturat sindicatului ELA. Această imersiune în secret „l-a marcat din cap până în picioare”, forțându-l să trăiască sub un nume fals și să evite să atragă atenția. Scopul său nu era avansarea individuală, ci o „emancipare colectivă ca popor și ca clasă” prin munca sindicală.

Este important să ne amintim că în timpul dictaturii franchiste, mișcarea muncitorească, sindicatele și activitățile acestora au fost aspru reprimite de regim. Înainte de Tranziție, Mikel își plasează experiența în „francismul pur și dur”, un regim caracterizat printr-un „partid unic, un sindicat unic (...) și un acord cu Biserica, național-catolicism”. El descrie opresiunea acestui sistem: „Ne controlau 24 de ore pe zi, insuflând frica de veșnicie, de iad, focul veșnic fără moarte”.

Acest control se extindea și la viața religioasă, cum ar fi obligația anuală de a lua împărtășania, cu evidențe ale numelor și adreselor. Mikel explică: „Preoții verificau cine nu lua împărtășania; tinerii ar trebui să știe asta, până aici mergea controlul”. Lipsa libertăților era evidentă, de exemplu prin cenzură, pe care o ocoleau trecând granița în Franța: „Dacă voiam să citim cărți decente, mergeam în Iparralde (teritoriul franco-basco) să le cumpărăm - cu alte cuvinte, Iparralde, Europa, era pentru noi o fereastră de scăpare.”

În ciuda represiunii, Mikel descrie anii 1960 drept „un deceniu prodigios” datorită înfloririi artelor, teatrului, cântecului și literaturii în limba bască. A fost o perioadă „în care am crescut, am dezbătut și am crezut că știm totul”. Totuși, în anii franchismului, persecuțiile, arestările, interogatoriile și maltratarea din partea forțelor de poliție erau, de asemenea, frecvente.

Mikel își amintește de un episod din timpul reținerii sale: în timp ce era dus la interogatorii, un grup de femei închise pentru prostituție era încuiat în spatele unei porți de pe hol: „ne priveau cu fețe pline de... ajutor, de sprijin”. Amintindu-și de acele femei, Mikel spune: „Nu știu dacă mai sunt în viață, dar le urez tot binele din lume pentru încurajarea pe care ne-au dat-o după interogatorii, torturate cum eram”.

Tranziția a avut însă și „luminile și umbrele” ei. Mikel deplânge faptul că Spania nu a redevenit republică, că monarhia a rămas și că influența Bisericii nu a fost complet înfrântă. În ciuda acestor dezamăgiri, el și colegii săi s-au dedicat consolidării democrației. El conchide: „Ne-a rămas satisfacția că am dat totul pentru acel proiect și că acel proiect, ei bine, a fost realizat.” Aceste experiențe, cu dificultățile și momentele lor de umanitate, fac parte din memoria unei Tranziții trăite direct.

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

Rosario, 96 de ani

Rosario s-a născut în orașul Hernani (Țara Bascilor) în 1929, cu șase ani înainte de izbucnirea Războiului Civil Spaniol. Ca mulți copii ai vremii, Rosario a fost exilată, în cazul ei, în Franța. În ciuda vârstei fragede, își amintește călătoria care a început în portul Santurtzi „noaptea, pentru că eram bombardată”, adăugând: „e greu să fii smuls din brațele mamei tale ca să pleci”. În timpul șederii sale, a locuit cu un cuplu francez care a primit-o timp de doi ani, oameni de care își amintește cu mare afecțiune: „Întotdeauna îi spun «mami», dar Madeleine. Era mama mea franțuzoaică”.

După acea perioadă, s-a întors într-o țară devastată de greutățile postbelice, pe care le descrie cu sentimente amestecate: „A fost greu, chiar dacă eram înapoi la părinții mei, a fost greu pentru că acolo am avut o viață frumoasă, iar aici totul era... era postbelic, războiul, haosul, foametea, totul, deci a fost foarte greu”. În această perioadă, și-a pierdut ambii părinți în doar opt luni. Despre moartea tatălui ei, ea spune: „Tatăl meu a fost închis și a stat acolo până l-au scos să moară”. În ciuda acestui fapt, ea subliniază: „Nu am niciun resentiment, cu adevărat. Sunt împăcată.”

De atunci, Rosario a locuit cu diferite rude până când a ajuns la sora și cumnatul ei, un militar, unde „nu mi-a lipsit nimic, dar era ca și cum aș fi trăit într-o cazarmă”, referindu-se la ordinea strictă de acasă. Sfera privată capătă o mare importanță în mărturia ei, mai ales atunci când își amintește de anii Tranziției, când societatea în general câștiga libertăți și drepturi.

Povestea ei ne ajută să înțelegem viața femeilor din acea perioadă, deoarece relatează cum, sub dictatură, „noi, femeile, trăiam foarte oprimăte pentru că, ascultați, nu puteați călători în străinătate, nu puteați face nimic, nu puteați retrage bani sau avea un cont bancar - nimic fără consimțământul soțului vostru. Pur și simplu nu este corect.” Contrar a ceea ce sugerează unele narațiuni, după încheierea dictaturii, ea observă că, în sfera privată și familială, schimbarea pentru femei în general și pentru ea în special, nu a fost atât de drastică: „Nici în casă lucrurile nu s-au schimbat prea mult; legile erau legi, dar viața de zi cu zi (...) a rămas la fel, nimic nu se schimbase.” De asemenea, ea subliniază discriminarea cu care s-a confruntat pentru că a muncit toată viața neplătit sau neregulamentar: „După ce am muncit toată viața ca o catâr, acasă, în atelier (...) am ajuns fără propria pensie”.

Când este întrebată despre conflictul basc, ea răspunde imediat: „Conflictul ETA a fost oribil. După ce am trăit un război, cum am trăit și eu, a fost traumatizant.” Își amintește de un episod cu nepotul ei: „Băiatul a venit aici, la șapte ani, să se recupereze după hepatită, ca să nu-și infecteze surorile. (...) Am tras jaluzelele pentru că sus era o femeie care, ori de câte ori venea poliția, le striga insulte de la fereastră. Și gloanțele (trase de poliție) ne loveau fereastra. Copilul acela era îngrozit; eram cu toții îngroziți.” Cartierul în care locuiește Rosario este descris de ea ca fiind foarte conflictual, „atât de multă bătaie de cap - nu puteai vorbi cu nimeni, nu puteai spune nimic. Liniște, liniște absolută.”

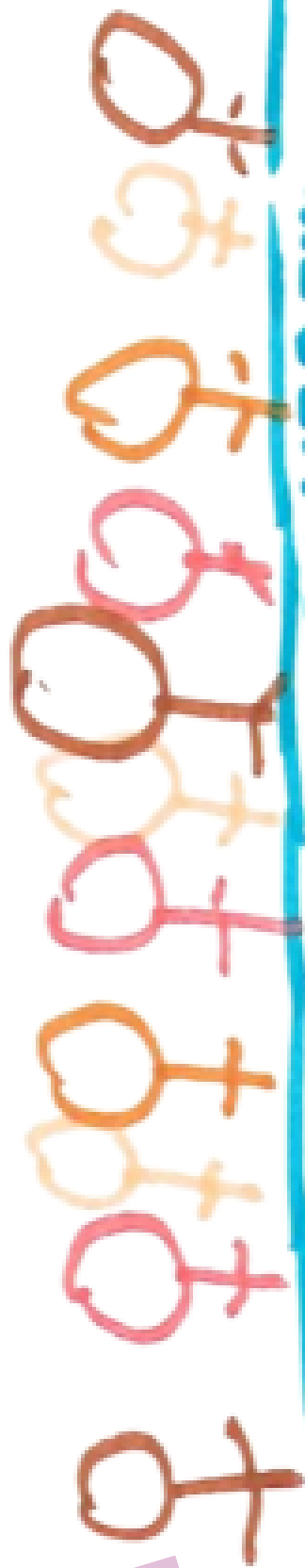
Referitor la una dintre problemele încă prezente astăzi în societatea bască și spaniolă — recunoașterea victimelor violenței înainte, în timpul și după Tranziție — ea spune: „Cred că toată lumea ar trebui recunoscută (...). Toate victimele, indiferent de partea căreia au fost — toate sunt victime”.

Gândindu-se la generațiile mai tinere, ea ar dori să împărtășească acest mesaj: „Pentru tineri, să fie generoși, să fie generoși și să-și amintească faptul că au drepturi, dar și multe obligații.” De asemenea, ea subliniază cât de fragile sunt aceste drepturi: „Dacă izbucnește un război sau un conflict, totul se termină”.

Mărturia lui Rosario este marcată de rezistență în fața adversităților istorice și personale. Povestea ei evidențiază căutarea neobosită a libertății și independenței, precum și reflecțiile sale asupra schimbărilor sociale și politice din Spania de-a lungul secolului XX. Un punct de cotitură în această căutare a venit atunci când cumnata ei, care deținea o barcă, a încurajat-o să obțină un permis de căpitan pentru a putea ieși pe mare. Anterior, soțul ei refuzase să-i plătească lecțiile de conducere, dar de data aceasta, cu sprijinul cumnatei sale, și-a realizat visul: „Nu vă puteți imagina cât de greu mi-a fost acasă să obțin permisul de căpitan de iaht. A fost un înainte și un după în căsnicie. Asta a distrus totul. Să mă apăr pe mine însămi, să fac ce am vrut - a fost groaznic, dar am făcut-o. Căpitan de iaht, cei mai frumoși ani din viața mea!”.

Acum, Rosario, căreia nepoții ei îi spun „Tita”, locuiește în același cartier în care ea a locuit de zeci de ani și îl descrie astfel: „Locuiesc singură cu pisica mea, sunt fericită, fac ce vreau și cam atât: plimbări, concerte... asta fac. (...) Libertatea este cel mai frumos lucru care există, fără îndoială, cel mai frumos”.

ANYTHING MORE POWERFUL

THAN HATE IS LOVE ♡

FREEDOM FOR EVERYONE

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

Carlos, 61 de ani

Carlos, născut sub dictatură, și-a trăit adolescența sub autoritarism – nu doar politic, ci și personal: „Îmi amintesc mai mult decât situația politică, experiența personală de a trăi sub autoritarism, impunerea de către cei de sus, nu doar în politică, ci și în viață”. Această experiență timpurie de „atât de multă impunere” și „atât de mult autoritarism” a declanșat o rebeliune care l-a condus la idei anarhiste la 15 ani, căutând autogestionarea și respingând autoritatea. După cum își amintește: „La 15 ani mergeam la demonstrații anarhiste, fără Dumnezeu, fără Stat, fără șef, spuneam”.

Totuși, drumul său a luat o întorsătură drastică când, după ce a început să perceapă în jurul său un sentiment de „opresiune națională”, s-a mutat cu familia sa în El Salvador. Acolo, realitatea războiului și absența anarhiștilor l-au determinat să se cufunde complet în marxism-leninism și în Frontul de Eliberare Națională Farabundo Martí (FMLN). Asasinarea arhiepiscopului Óscar Romero de către armată a fost un punct de cotitură: „Atunci am început cu adevărat să înnebunesc în legătură cu toate.” În El Salvador, Carlos a devenit „foarte conștient politic” în contextul unei dictaturi militare și al unei represiuni constante.

După ce a fost deținut și a petrecut timp în închisoare, s-a întors în Țara Bascilor în anii 1980, o întoarcere care l-a șocat profund. Venind dintr-o realitate a sărăciei extreme și a violenței, a fost surprins să găsească o Țară Bascilor unde oamenii „ trăiau bine”, dar nivelul violenței era atât de ridicat, încât i-a provocat o mare dezorientare.

De asemenea, considera că experiența sa din El Salvador îi oferea o anumită imunitate la a vorbi critic despre acțiunile violente comise de diverse grupuri. Acest lucru îl frustra, deoarece regreta că alții care gândeau la fel nu puteau vorbi fără teamă: „Haideti, ce se întâmplă? Deci eu pot să o spun, dar alții care gândesc ca mine nu pot?”.

În cele din urmă, Carlos își exprimă surprinderea față de procesul lent de reconciliere din Țara Bascilor după sfârșitul violenței, persistența tabuurilor și lipsa unor „întâlniri autentice între victime și agresori”. El consideră izbitor faptul că, treisprezece ani mai târziu, unele persoane și grupuri încă se luptă să discute despre aceste probleme și că societatea nu s-a angajat într-o autocritică mai profundă. În opinia sa, această lipsă de reflecție poate proveni din frică sau din durerea de a „recunoaște că poate nu a meritat”.

Într-unul dintre proiectele sale recente despre rolul jurnaliștilor și al mass-media în timpul tranziției și în contextul violenței motivate politic, el subliniază că „încă există oameni care nu vor să vorbească, oameni care încă nu îndrăznesc să vorbească”.

BAKEA
PEACE

VOTE FOR ALL

ASKATASUNA
ZORIONTASUNA

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

CONCLUZII

Funded by
the European Union

Project Number: 101196470

Mărturiile adunate în broșura intergenerațională „Ties of Freedom” oferă o perspectivă puternică asupra experiențelor trăite care au modelat transformările democratice în diferite părți ale Europei. Deși fiecare poveste reflectă un context național specific și o traiectorie personală unică, împreună dezvăluie teme comune care rezonază dincolo de granițe: lupta pentru libertate, căutarea demnității și efortul de a construi societăți bazate pe drepturi, participare și respect.

Prin intermediul atelierelor de povestire organizate în cadrul proiectului Ties of Freedom, persoane care au trăit **regimuri autoritare, violență politică, migrație sau schimbări sociale profunde** au fost invitate să își împărtășească amintirile și reflecțiile. Aceste întâlniri au creat un spațiu în care experiențele personale au putut fi recunoscute și păstrate, permițând participanților să articuleze modul în care evenimentele istorice le-au afectat viața de zi cu zi, familiile și comunitățile lor. Prin colectarea acestor mărturii, proiectul contribuie la protejarea amintirilor care altfel s-ar putea estompa în timp.

Poveștile prezentate în această carte demonstrează că istoria nu este alcătuită doar din decizii politice majore sau reforme instituționale. Ea este modelată și de experiențele de zi cu zi: **frica de a vorbi deschis, tăcerea impusă de represiune, curajul de a rezista nedreptății sau alegerile dificile** implicate în părăsirea țării în căutarea siguranței sau a oportunităților. Aceste perspective individuale ne amintesc că tranziția către democrație nu a fost un proces simplu sau uniform. În multe cazuri, aceasta a fost marcată de incertitudine, contradicții și consecințe de lungă durată care continuă să influențeze societățile de astăzi.

Împărtășirea acestor amintiri nu a fost întotdeauna ușoară. Pentru unii participanți, reținerile trecutului a însemnat rememorarea unor experiențe dureroase legate de represiune, conflict, strămutare sau discriminare. În timp ce mulți au simțit o motivație puternică de a-și transmite poveștile și de a lăsa un mesaj pentru viitor, alții au întâmpinat dificultăți în a vorbi deschis despre evenimente care încă au o greutate emoțională. Aceste reacții subliniază **natura profund personală a memoriei** și importanța abordării acestor narațiuni cu respect, empatie și grijă.

În ciuda diversității experiențelor reprezentate în mărturii, apar câteva preocupări comune. Mulți participanți au subliniat cât de fragile pot fi libertățile democratice și cât de ușor pot fi pierdute atunci când frica, intoleranța sau ideile autoritare câștigă teren. Relatările lor ne reamintesc că drepturi precum libertatea de exprimare, participarea politică și egalitatea socială nu au fost acordate automat, ci mai degrabă obținute prin lupte îndelungate și eforturi colective.

Mărturiile dezvăluie, de asemenea, cum **consecințele autoritarismului, violenței sau strămutării** persistă adesea mult timp după ce tranzițiile politice au avut loc oficial. Tăcerea, neîncrederea și amintirile nerezolvate pot rămâne prezente în familii și comunități timp de decenii. În acest sens, amintirea și vorbirea despre trecut devin un pas important către înțelegerea modului în care societățile se schimbă și cum pot merge mai departe.

În același timp, multe povești sunt și mărturii ale rezilienței. Participanții descriu acte de solidaritate, curaj și determinare care i-au ajutat pe ei și comunitățile lor să înfrunte circumstanțe dificile. Aceste experiențe arată că valorile democratice sunt susținute nu doar prin instituții și legi, ci și prin acțiuni cotidiene care promovează respectul, dialogul și sprijinul reciproc.

Deși sesiunile de povestiri au reunit oameni dispuși să își împărtășească experiențele, scopul acestei broșuri merge mai departe. Prin compilarea acestor mărturii, proiectul își propune **să deschidă un dialog cu generațiile mai tinere** care nu au trăit direct aceste momente istorice. Pentru mulți tineri cititori, realitățile descrise în aceste pagini pot părea îndepărtate sau chiar greu de imaginat. Totuși, înțelegerea acestor experiențe este esențială pentru recunoașterea valorii drepturilor și libertăților democratice care există astăzi.

În acest sens, **Broșura Intergenerațională „Ties of Freedom”** servește drept instrument educațional care îi ajută pe tineri să interacționeze cu trecutul prin vocile celor care l-au trăit. Aceste mărturii încurajează reflecția asupra modului în care a fost construită democrația, cum poate fi slăbită și de ce necesită grijă și participare constantă. În același timp, ele contribuie la un efort mai amplu de documentare și transmitere a amintirilor transformărilor democratice ale Europei, susținând discuțiile despre memoria istorică, participarea civică și instituțiile democratice. Poveștile adunate aici invită cititorii nu doar să-și amintească, ci și să pună întrebări, să discute și să se implice critic în provocările cu care se confruntă în continuare societățile democratice.

Bibliografie

Amnesty International Franța. (25 ianuarie 2024). Legea privind „azilul și imigrația”: eșecul istoric al Franței. Amnesty International Franța. Accesat de la: <https://www.amnesty.fr/actualites/projet-de-loi-asile-et-immigration-2023-dangereux/>

· Bosworth, R. J. B. (2006). Italia lui Mussolini: Viața sub dictatura fascistă, 1915–1945. Penguin Books.

· Consiliul Provincial Gipuzkoa. (2022). Raport Bizikidetza Lantzen: Sistematizarea celor zece ani de experiențe. Preluat de la: <https://multimedia.gipuzkoa.eus/media/event/61827384/Bizikidetza%20Lantzen%20GAZT.pdf>

Duggan, C. (2007). Forța destinului: o istorie a Italiei din 1796. Allen Lane.

Encyclopædia Britannica. (s. d.). Al Doilea Război Mondial: Atlanticul și Mediterana, 1940–41. Accesat de la: <https://www.britannica.com/event/World-War-II/The-Atlantic-and-the-Mediterranean-1940-41>

Consiliul European pentru Refugiați și Exilați. (s. d.). Franța – Prezentare generală a principalelor schimbări de la raportul precedent (Baza de date cu informații privind azilul). Preluat de la: <https://asylumineurope.org/reports/country/france/overview-main-changes-previous-report-update/>

Garmendia Larrañaga, J. A. (2013). Istoria ETA. Haranburu.

Ginsborg, P. (1990). O istorie a Italiei contemporane: societate și politică, 1943–1988. Palgrave Macmillan.

Grupul Alianței Progresiste a Socialiștilor și Democraților din Parlamentul European. „Revoluția Română din 1989 a fost un punct de cotitură în istoria europeană, spun S&D.” Socialiști și Democrați. Accesat de la: <https://www.socialistsanddemocrats.eu/newsroom/1989-romanian-revolution-was-turning-point-european-history-say-sds>.

Hall, Richard Andrew. (2000). Teorii ale acțiunii colective și revoluției: dovezi din tranziția românească din decembrie 1989. Studii Europa-Asia 52, nr. 6: 1069–1093.

Istoria imigrației. (n.d.). Azil și primire: o istorie franceză? Muzeul Național de Istorie a Imigrației. Accesat de la: <https://www.histoire-immigration.fr/agenda/2015-09/asile-et-accueil-une-histoire-francaise>

Luzzatto, S. (2005). Cadavrul lui Il Duce: Cadavrul lui Mussolini și averea Italiei. Metropolitan Books.

Morgan, P. (2007). Căderea lui Mussolini: Italia, italienii și al Doilea Război Mondial. Oxford University Press.

Passerini, L. (1992). Fascismul în memoria populară: experiența culturală a clasei muncitoare din Torino. Cambridge University Press.

Pavone, C. (1991). Un război civil: o istorie a rezistenței italiene. Verso Books.

Salas, D. (2008). Introducere. Tranziția democratică franceză după al Doilea Război Mondial. *Istoria Justiției*, 18(1), 7-23. Accesat de la: <https://doi.org/10.3917/rhj.018.0007>

Salvemini, G. (1958). Sub toporul fascismului. Greenwood Press.

Sarti, R. (2004). Italia: Un ghid de referință de la Renaștere până în prezent. Informații din dosar.

Siani-Davies, P. (2005). Revoluția română din decembrie 1989. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Tusell, J. (2007). Tranziția spaniolă: istoria unui proces democratic (1975-1982). Taurus.

Ventresca, R. (2004). De la fascism la democrație: cultură și politică în alegerile italiene din 1948. University of Toronto Press.

Vie-publique. (n.d.). Regimul de la Vichy și Rezistența (1940-1944). Accesat de la: <https://www.vie-publique.fr/fiches/268978-regime-de-vichy-et-resistance-1940-1944>

Whitfield, T. (2014). Finalul pentru ETA: Pace iluzorie în Țara Bascilor. Oxford University Press.

Ties of Freedom

Funded by
the European Union

Număr proiect: 101196470

Finanțat de Uniunea Europeană. Părerile și opiniile exprimate aparțin exclusiv autorului/autorilor și nu reflectă neapărat opiniile Uniunii Europene sau ale Agenției Executive Europene pentru Educație și Cultură (EACEA). Nici Uniunea Europeană, nici EACEA nu pot fi trase la răspundere pentru acestea.

baketik

ASOCIATIA
TRANSCENA

Afeji
Hauts-de-France